

BÜRKÜT

www.burkutdergisi.com

Türk Dünyası Dergisi

Araştırma Makalesi

BÜRKÜT

Makale Geliş Tarihi: 12.05.2025

Journal of Turkish World

Makale Kabul Tarihi: 21.05.2025

Ulaş, S. M. (2025). “Ben Bilirim” adlı yarışma programının söz varlığı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 4(1), 48-83. <http://dx.doi.org/10.56210/burkut70>

“BEN BİLİRİM” ADLI YARIŞMA PROGRAMININ SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ*

Yüksek Lisans Öğrencisi Selahattin Muhammed ULAŞ

Artvin Çoruh Üniversitesi selahattinulas2@gmail.com ORCID

Öz

Söz varlığının gelişmesi erken yaşlardan itibaren başlamaktadır. Aile ortamı, arkadaş ortamı, kitap okuma alışkanlığı, medya gibi birçok etken süreci doğrudan etkilemektedir. Söz varlığının gelişim evresinde en yaygın kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun etkisi göz ardı edilmemelidir. Televizyon doğru kullanıldığında eğitici bir araç işlevi görebilirken; kalitesiz ve yeterince özen gösterilmeyen programlar dil gelişimini olumsuz etkilemektedir. Televizyon yarışma programları bu bağlamda dilin etkili kullanımı, söz varlığının olumlu bir şekilde gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Genel kültüre dayalı programlar, bilgi yarışmaları, kelime oyunları izleyicilerin anlam bilgisini pekiştirmesine, yeni kelimeler öğrenmesine ve merak duygusuyla söz varlığını geliştirmesine imkân sağlamaktadır. Bu süreçte program eğlence amacı taşısa da soruların niteliği, sunucunun ve katılımcıların dil kullanımına özen göstermesi gerekmektedir. Çalışmada “Ben Bilirim” televizyon yarışma programının Türkçe söz varlığına üzerine etkisi ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, programda bulunan söz varlığı unsurlarının belirlenmesi ve dil, kültür bağlamında incelenmesidir. Programdan elde edilen ve yazıya geçirilen anlam bilgisi, genel kültür, deyimler, edebiyat atasözleri, mecaz, tabir, söz, benzetme, eğitim, kısaltmalar, eş anlamlı sözcükler, dil bilgisi, doğru yazım, argo, noktalama işaretleri, tekerleme, kişi isimleri ve adları, fıkra, kitap sözleri kategorilerine ayrılmıştır. Araştırma, bu bulgulardan yola çıkarak yarışma programını söz varlığı açısından incelemiş, katkıları ve eksiklikleri ile veriler sunulmuştur. Bulgular 17.06.2024 ve 28. 06.2024 tarihleri arasındaki 10 bölümden elde edilmiştir. 5. sezona ait 226 bölümden art arda 10 bölüm inceleme nesnesi olarak kabul edilmiştir. Yarışma programı, kültürel bağlamda incelenmiş olup kitle iletişim araçlarının önemi ve dil üzerindeki etkisi hakkında analizler gerçekleştirilmiştir. Yarışma programının ilgili bölümleri yazıya geçirilip ardından

* Bu makale, Artvin Çoruh Üniversitesinde Doç. Dr. İsmail ÇOBAN danışmanlığında Selahattin Muhammed ULAŞ tarafından hazırlanan “Ben Bilirim” Adlı Yarışma Programının Söz Varlığı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi adlı yüksek lisans seminerinden (2024) hareketle eklemeler ve güncellemeler yapılarak hazırlanmıştır.

doküman analizi yapılmıştır. “Ben Bilirim” programının 10 bölümünde sıklıkla tekrar eden kategoriler tespit edilmiş, bu kategorilerin Türkçe eğitimini destekleyecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Alper Ateş’in sunuculuğunu yaptığı “Ben Bilirim” televizyon yarışma programının Türkçe söz varlığına olumlu etki yarattığı kanısına ulaşılmıştır. Kitle iletişim araçlarının dil zenginliğinin artırması ve izleyiciye farkındalık kazandırması açısından önemi belirtilmektedir. Televizyon programlarının sadece bir eğlence aracı olarak değil, toplumu bilinçlendirme, eğitsel ve kültürel farkındalık açılarından da değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak ciddiyetle yaklaşılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ben Bilirim, söz varlığı, sözcük, yarışma programı, televizyon.

AN ANALYSIS OF THE EFFECT OF THE COMPETITION PROGRAM “I KNOW (BEN BİLİRİM)” ON VOCABULARY

Abstract

The development of vocabulary begins at an early age and is influenced by various factors such as family environment, peer interaction, reading habits, and media exposure. Among the most widespread mass communication tools, television holds a significant role in this process. While television can serve as an educational tool when used appropriately, low-quality and poorly constructed programs may negatively impact language development. In this context, television quiz shows play an important role in promoting effective language use and enriching vocabulary. Programs based on general knowledge, word games, and linguistic challenges help viewers reinforce their semantic knowledge, learn new words, and enhance their vocabulary through curiosity-driven engagement. Although these programs are designed for entertainment, attention to the quality of questions and the language used by hosts and participants is essential. This study examines the impact of the television quiz show Ben Bilirim on Turkish vocabulary. The research aims to identify the vocabulary components presented in the program and analyze them within a linguistic and cultural framework. The content of the show was categorized into themes such as semantics, general knowledge, idioms, proverbs, metaphors, expressions, education, abbreviations, synonyms, grammar, correct spelling, slang, punctuation, tongue twisters, proper names, anecdotes, and literary references. The data were obtained from ten consecutive episodes of the fifth season, broadcast between June 17 and June 28, 2024, out of a total of 226 episodes. The episodes were transcribed and analyzed using document analysis. The findings reveal that several recurring vocabulary categories support Turkish language education. The show, hosted by Alper Ateş, was found to have a positive impact on the enrichment of Turkish vocabulary. The study highlights the importance of mass media in fostering linguistic awareness and enhancing language richness. It is suggested that television programs should not only be seen as entertainment tools but also be considered as means for public education and cultural awareness, and approached with appropriate seriousness.

Keywords: Ben Bilirim, vocabulary, word knowledge, quiz show, television.

Giriş

Anne karnındaki çevresel faktörler, gebelikte beslenme durumu, stres düzeyi, duyuşal uyarılara maruz kalma gibi durumlar bebeğin bilişsel, duygusal ve fiziksel gelişimi üzerinde etkili olur. Bu faktörlerin etkisiyle temel beceriler doğum öncesi dönemde, anne karnında gelişmeye başlar (Ceviz, 2022). Gebelik döneminde ilk olarak annenin sesi diğer seslerden ayrışt edilir. Bu süreçte temel anlama becerilerinden dinleme aktif hâle gelir. Becerilerin temellerinin atıldığı bu dönemde bilinçli bir dinlemeden çok fonolojik farkındalıktan bahsedilir.

Dinlemenin ardından ilk olarak ailenin içinde diğer temel beceriler (konuşma, okuma, yazma) gelişir ve okul çağında anlama ve anlatma becerilerinin daha etkili kullanımıyla birey kendini geliştirir. Dil öğrenme sürecine başlayan birey için ilk temas söz varlığı üzerinden olmaktadır (Uysal ve Er, 2024, s. 237). Bu öğrenim sürecinde çeşitli kaynaklardan hem dil hem de kültür öğrenimi bireye farkındalık aşılar. “Birey bu öğrenim sürecinde bulunduğu toplumun söz varlığını benimseyerek dil ve kültür açısından kendini geliştirir.” (Baş, 2010, s. 138).

Bu noktada dil öğrenim sürecinin en önemli unsurlarından biri olan söz varlığı devreye girer. Bir dili konuşan kişilerin kendi aralarında anlam aktarmak amacıyla kullandıkları ve kullanabilecekleri bütün birimler, o dilin söz varlığını oluşturmaktadır (Gökdayı, 2019, s. 19). Toplumun söz varlığı, o toplumun geçmişi hakkında fikir yürütebilmeye olanak sağlar. Söz varlığına, sadece dili oluşturan seslerin bütünü olarak bakmak eksik bir değerlendirme sayılmaktadır. Dili oluşturan deyimler, ikilemeler, kalıplaşmış sözcükler, atasözleri, terimlerin bütününe algılamak gerekmektedir. Türkçenin ilk metinlerinden itibaren tespit edilebilen deyimler, vecizeler, atasözleri, alkışlar (dualar), kargışlar (beddualar), ikilemeler vd. kalıplaşmış dil öğeleri dillerin gelişmişliğine ve zenginliğine tanıklık ederler (Alyılmaz, 2003, s. 1-24). Söz varlığı sadece belirli seslerin bir araya gelip uyum sağladığı simgeler değildir (Aksan, 2015, s. 15-16).

Toplumun yaşam tarzı, coğrafi konumu, inancı, hangi değerlere önem verip vermediği gibi sosyal algılayış biçimleri, söz varlığını doğrudan etkiler. Aynı zamanda toplumun çevreyi algılayış biçimi ve düşünsel yapısı söz varlığı doğrultusunda şekillenir. Ortak söz varlığına sahip bireyler, belirli olaylara benzer tepkiyi gösterirken; farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı dilleri konuşan bireyler, kavramlar ve düşünce yapıları açısından uzlaşmaya varmakta zorlanabilirler. Bir milletin damgaları, figürleri, kutsal varlıkları başka milletlerde karşılığı olmadığından bir anlam ifade etmeyebilir; çünkü bu öğeler ulusal özellik göstermektedir. Örneğin Orta Asya’da Türkler geçimlerini büyük ölçüde hayvancılık ile sağlamaktadır. Gülensoy (1989, s. 20-21), Türklerin önemli gördükleri hayvanları “geyik, dağ keçisi, koç, koyun, kurt” damgalardan, destan ve hikâyelerden örnekler vererek analiz etmektedir. Özellikle Köktürkçe metinlerde hayvanların içinde at önemli bir yer tutmaktadır. “ak adgır”, “ak at”, “boz at”, “başgu boz at”, “toruk at”, “özlik at” ve daha niceleri Türklerin ata verdiği değeri açıkça yansıtmaktadır. Bu bağlamda Türk dilindeki at, geyik, dağ keçisi, koç, koyun, kurt temalı deyim, atasözü ve hatta argo ifadeler; Türklerin hayvanlara ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca atı ele aldığımızda uzak toplumlarda bu kavramlar yalnızca bir tamlama veya yabancı oldukları semboller biçiminde kalmaktadır (Alyılmaz, 1996, s. 155-163).¹

İnsan, doğası gereği varoluşundan itibaren iletişim kurma ihtiyacı duymuştur. Zamanla hemfikir olunan değerler ortak değerlere dönüşmüş, yeni kelimeler türetilmiş ve güncellenerek bireyin zihin yapısına şekil vermiştir. Dil genelde toplumun, özelde ise bireyin aynasıdır. Eski zamanlardan yakın geleceğe kadar sadece konuşarak iletişim kurulurken zaman içinde nüfus artışı, coğrafi keşifler, araç gereç yapımı vb. ile giderek doğaya daha az bağımlı hâle gelerek iletişim şekilleri gelişmiştir. İnsanoğlu, iletişim kurarken yalnızca dilin gücünden değil, aynı zamanda çevresindeki dünyayı anlamlandırma ve üstbilişsel zihinsel becerilerini kullanma yetisinden de yararlanır. İnsan, zihninde doğuştan bulunan bu beceri sayesinde dünyadaki nesneleri sınıflandırmış ve genel kavrama ulaşmayı başarmıştır (Aksan, 1999, s. 40).

¹ Türk kültüründeki hayvanların önemi ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. Alyılmaz, 2016.

Vadiler boyu ateşler yakılmış, mağaralara iletişim amaçlı resimler çizilmiş, çeşitli hayvanlar eğitilerek görece uzak yerleşimler ile iletişim sağlanamaya çalışılmıştır. İnsanların genel kavrama ulaşma isteği ve üstbilişsel düşünme yeteneği dolayısıyla kıtalararası yayılım ve nüfus artışı ilkel haberleşme yöntemlerinin sınırlarını zorlamaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarına olan ihtiyaç özellikle sanayi devrimi sonrasında ivme kazanmış ve ihtiyacı gidermek adına posta, telgraf, faks, telefon gibi yeni kitle iletişim araçları hizmete sunulmuştur (Kılıç, 2014, s. 2). Yeni kitle iletişim araçları süreç içerisinde vazgeçilmez olmuş, teknolojik imkânların da gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla hem görsel hem de işitsel iletişimin önü açılmıştır. Bununla birlikte gazete, radyo ve televizyon toplumun hizmetine sunulmuştur. İletişim için kullanılan kitle iletişim araçları artık eğlence, farkındalığı artırma, sosyal bilinci geliştirme gibi misyonları da üstlendiği gibi söz varlığı unsurlarının korunması ve geliştirilmesi gibi görevleri de üstlenmeye başlamıştır.

Alyılmaz'ın (1997) çalışmasında gelişen teknoloji ve öngörülen sıkıntılar dile getirilmiş; toplumların birbirinden “ödüncleme” yoluyla aldığı kelimelere dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, yeni dünya düzenindeki hızlı değişimi her toplumda aynı oranda etkili olmamış, bazı toplumlar bu süreci daha yoğun yaşamıştır. Çağın hızını takip edemeyen toplumlar kitle iletişim araçları ile kültürel kırılmalara maruz kalmıştır. Bazı toplumlar ise direnç göstermiş ve kaynak dilin teknoloji vasıtasıyla diline yerleşen sözcüklerine yeni anlam arayışlarına girmiştir. Geniş zaman dilimlerinden şu ana ulaşan kültür, bu iletişim araçlarından yayılan yapay kültürün etkisinde kalmış ve bozulmalara uğramıştır (Tombul, 2006, s. 19). Bu bozulmaların en önemlileri “dil” üzerinde yaşanmaktadır. Düşünmenin, kültürün ve toplumun temelini oluşturan dil üzerindeki değişim beraberinde büyük problemleri de getirmektedir.

Bugün dünyada insanlar arasındaki iletişim olanakları 20-30 yıl öncesiyle kıyaslanamayacak ölçüde artmıştır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle beraber her evde radyo ve televizyonun yanında internet de etkili bir şekilde kullanılmakta ve teknolojiye bu hızlı ilerleme, insanların kullandıkları dile aynı hızla yansımaktadır. Kitle iletişim araçlarındaki bozuk anlatımlar, yanlış söyleyişler, yerinde kullanılmayan sözcükler ve gereksiz yabancı sözcük kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Ayrıca televizyondaki sunucuların, metin okuyanların, dizi ve sinema oyuncularının bozuk Türkçe kullanımı dildeki kirlenmeyi daha da artırmaktadır. (Şahin, Gürlek, & Kana, 2013, s. 2559)

Özel (2000, s. 54), toplumun düşünce yapısı, bireylerin ortak değerler çevresinde toplanması, inançlar ve kültürel değerler etrafında oluşmaktadır. Bu kimlik günlük yaşamda bireylerin bilgiye nasıl ulaştığı ve bu bilgileri nasıl işlediğiyle ilgilidir. Günümüzde de bilgiye ulaşmanın en yaygın araçları kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçlarda kullanılan dil sadece bilgi aktarmakla kalmaz; aynı zamanda bireylerin nasıl düşüneceğini, bilgileri nasıl işleyeceğini neyi doğru yahut neyi yanlış olarak ayırt edebileceğini belirlemektedir. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarında kullanılan dil, açık, doğru, toplumsal değerleri önemseyen bir biçimde olmalıdır. Aksi hâlde bu dil; manipülasyon, kutuplaşma, toplumsal değerlere zarar veren bir oluşuma yol açabilir. Ülkemizde radyo ve televizyon kuruluşları Türkçeyi doğru ve özenli kullanıma örnek oluşturacak yapıların başında gelmektedir. Spikerler, muhabirler, yapımcıların dil konusunun üzerinde titizlikle durmalıdır. Bu işleri yapacak kişilerin bilgi ve becerileri test edilmeli ve ciddi bir elemenden geçirilmelidir (Ateş, 2010, s. 23).

Aynı formatın farklı ülkelere uyarlanıp yeniden sunulmasıyla popülerlik kazanan televizyon yarışma programları bugün hemen hemen bütün televizyon kanallarında bulunmaktadır. Örneğin Çoban (2018), doktora çalışmasında Türkçe öğretmeni adaylarının takip ettiği televizyon programları üzerine çalışma gerçekleştirmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre Türkçe öğretmeni adaylarının en fazla takip ettikleri televizyon programları; Diriliş Ertuğrul (f. 84), Kiralık Aşk (f. 54) ve Kim Milyoner Olmak İster (f. 49) olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucuna bakıldığında en çok takip edilen televizyon programları içerisinde yarışma programlarının da olması dikkat çekicidir.

Özetle, toplumu şekillendiren en önemli unsurlardan biri dildir ve bu dilin etkili bir biçimde kullanılması, bireyin gelişim sürecinde kazandığı becerilere bağlıdır. Özellikle gelişim çağındaki bireylerin, yani ortaokul düzeyindeki öğrencilerin, dili doğru ve bilinçli kullanmaları; dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel dil becerisiyle doğrudan ilişkilidir. Çoban ve Polatcan (2020, s. 1152), Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe Öğretim Programı’nın öğrencilerin söz varlıklarını geliştirme hassasiyeti ve ciddiyetiyle hazırlandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, nasıl ki televizyon yarışma programları yalnızca birer eğlence aracı olmanın ötesine geçip bilgi aktarımı ve dil bilinci kazandırma işlevi üstlenebiliyorsa; benzer şekilde, eğitim ortamları da farklı öğrenme yöntem ve teknikleriyle hem bilgi hem de dil hassasiyeti kazandıran, aynı zamanda eğlenceli bir öğrenme sürecine dönüşmelidir. Nitekim “eğitim ve öğretim süreçlerinde Türkçenin doğru ve etkili kullanımına, öğrencilerin söz varlığı ve dil becerilerinin geliştirilmesine özen gösterilmelidir” (MEB, 2024, s. 6).

1. Kültür, Dil ve Toplumun Birbirine Etkisi

Kültür, aynı bölgede yaşayan toplulukların yazılı olmayan kurallar yoluyla oluşturduğu kolektif değerler sistemidir. Toplumun kendi içinde konsensüs ile kabul ettiği bu değerler; sanat anlayışından yemek kültürüne, giyim tarzından sosyal normlara kadar geniş bir alanı kapsar. Bu ortak değerlerin oluşturulması kadar korunması da ayrı bir öneme sahiptir. Eliot (1980, s. 14) olgun kültürü, kendi değerlerinin farkında olan; bu değerleri belirli bir öncelik sıralamasına göre düzenleyen ve koruyabilen yapı olarak ifade etmektedir. Bu tür bir kültür durağan olmayan, dinamik ve şartlara göre potansiyellerini zaman içinde geliştiren bir yapıya dönüşür. Kültürün dinamiklerini ve potansiyellerini yalnızca geleneksel kalıplar, geleneklerle ve göreneklerle sınırlamak; onun çok katmanlı yapısını göz ardı etmek anlamına gelir. Göçer’e (2012) göre, kültür yalnızca beşerî etkenlerden ibaret olmayıp, bitki örtüsü, maden kaynakları ve iklim gibi doğal unsurların da etkisiyle şekillenir ve zamanla birikimsel bir yapıya dönüşür.

Dil ise, kültürle aynı paralellikte, toplulukların ortak değerlerinin ifade ve aktarım aracı olarak öne çıkan bir iletişim vasıtasıdır. Kaplan’a (1982, s. 45) göre, dil insanın düşünce, iletişim ve yaşayış biçimini belirlemektedir. Günlük olayları yordamak, olaylar arasında bağlamı yakalayıp anlamak ve anlatmak için kullandığımız kültür Mehmet Kaplan’a göre tabiattaki varlıklar kadar doğrudur. Aynı dili konuşan bireyler yalnızca bir insan topluluğu değil, ortak duygu ve düşüncelerin paylaşıldığı cemiyet, yani millet olma bilincine sahiptir. Gökalp (2019, s. 19) de dilin bireyin manevi dünyasını şekillendirmesine vurgu yapmaktadır. Ona göre bireye içinde büyüdüğü ana dili diğer dillerden daha samimi ve içten gelmektedir. Kişi doğduğu andan itibaren bulunduğu cemiyetin dini, ahlaki, estetik ve kültürel değerleri dil vasıtasıyla içselleştirmektedir. Bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerini somut bir forma dökmesine olanak tanıyan dil, kültürel mirasın ve toplumsal normların da nesilden nesile aktarılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Özkan (2009), dile toplumun bireye bağışladığı en büyük miras ve beceri olarak dikkat çekmektedir. Buna karşın dildeki anlam, biçim, ses ve dizim gibi değişiklikler dilin zamanla tanınmayacak hâle gelmesine neden olabilir. Yeni sözcükler ile eski sözcüklerin yeri doldurulabilir veya kavram işaretlerinin anlamları zaman içinde değişebilir. Bu aşamada bireyin tek başına hareket etmesi çevreyle sürekli etkileşim hâlinde olduğu için yetersiz kalmaktadır. Martinet (1998, s. 197), dilin değişim sürecinde dili konuşan bireylerin, konuşulan dilin özdeşliğini yitirdiğini fark etmekte zorlanmasını, bireylerin dilsel anılarını net hatırlayamamasına ve değişimin yavaş gerçekleşmesine bağlamaktadır. Dil toplumsal bir olgudur ve bireyler arsası etkileşimlerle sürekli değişim hâlinindedir. Yazılı dilin durağanlığı ve bireyin algıları dildeki değişimin fark edilmesini zorlaştırmaktadır Dil, bu açıdan hem bireyler arası etkileşimin hem de toplumsal sürekliliğin sağlanmasında önemli bir unsurdur.

Toplum, aynı coğrafi alan içinde yaşayan, ortak değerlere sahip bireylerden oluşan bir iş birliği topluluğudur. Küzeci'ye (2018) göre milletin geçmişte yaşadıkları ve ona özgü değerler, gelenekler düşünce biçimleri dil aracılığı ile korunur ve gelecek nesillere aktarılır. Toplumun uzun yıllar boyunca ayakta kalması ortak bir kültürün benimsenmesi ve herkes tarafından kabul edilmesi ile mümkündür. Kültürün benimsenmesindeki değerleri (gelenekler, görenekler, inançlar vb.) dil aracı bir işlev görmektedir.

1.1. Söz Varlığı Açısından Kültür ve Dil

Bir toplumun söz varlığı, o toplumun yaşam tarzı, düşünce yapısı ve tarihsel birikimleri hakkında zengin bilgiler sunar. Korkmaz (1992) *Gramer Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde söz varlığını; bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı olarak açıklamaktadır. Bireyin sahip olduğu söz varlığı, sadece kendisinin değil, toplumun da dilsel ve düşünsel becerilerinin boyutlarını etkilemektedir (Arslan, B.ve Bay, A. 2023). Söz varlığı, yalnızca bireylerin günlük yaşamda kullandığı kelimelerden ibaret değildir; deyimler, atasözleri, mecazlar, argo ifadeler ve özel terimlerden oluşan geniş bir yapıya sahiptir. Bu unsurlar, toplumsal değerlerin, inançların ve göreneklerin dile yansımaları sağlar.

Kültür ve dil arasındaki bu dinamik bağ, söz varlığının biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynar. Dil, kültürel mirasın aktarıcısı olarak toplumu geleceğe bağlarken, kültür, dilin zenginleşmesine ve yeni anlamlar kazanmasına olanak tanır. Örneğin, tarımla ya da denizcilikle geçimini sağlayan bir toplumun dilinde, bu alanlara ilişkin terimlerin daha fazla olması dikkat çeker. Benzer şekilde, teknolojik gelişmeler ya da kültürel etkileşimler de söz varlığında yeniliklere yol açar.

Bir toplumun başka kültürlerle etkileşimde bulunması, dilin zenginleşmesinde ve çeşitlenmesinde önemli bir etkidir. Bu etkileşim, kimi zaman kelime ödünçlemeleri yoluyla, kimi zaman da yeni deyim ve atasözlerinin ortaya çıkmasıyla kendini gösterir. Dolayısıyla, toplumun söz varlığına bakılarak, onun diğer toplumlarla olan tarihsel ve kültürel ilişkileri de anlamlandırılabilir. Örneğin Tuna (1994, s. 289), arkeolojik kazılarla ve bu kazılardan elde edilen bulgularla eski Türk kavimlerinin varlığının daha eskiye dayandığını belirtmektedir. Kazılardan çıkan tabletlerde Sümerce ve Türkçe arasında 168 kelimenin ortak olduğunu ve bu vesileyle Türklerin daha önceden de Doğu Anadolu'da varlığının bulunduğunu ifade etmektedir. Diller doğuşundan itibaren çeşitli tarihi, sosyal, ticari ve kültürel etkileşimlerle farklı toplumlara çokça sözcük vermekte ve komşu olan veya olmayan toplumlardan çeşitli sözcükleri söz varlığına dâhil etmektedir.

Alyılmaz (2023, s. 3), birbirine yakın veya komşu milletlerin hayatta kalmak için zorunlu bir ilişki geliştirdiğini ifade etmektedir. Topluluklar arasında sosyokültürel etkileşimler beraberinde dilsel etkileşimi de getirmektedir. Bu olay sadece sözcük düzeyinde de kalmamakta; zamanla toplumlar Alyılmaz’ın deyiimiyle “suların birbirine karıştığı” gibi, düşünme, anlatım kalıpları, durumlara yaklaşım tarzları açısından da birbirini etkilemektedir. Örneğin Korkmaz (2023, s. 23), Türk diline bu yollarla eski dönemlerde Çince, Sogotça, Moğolca ve Tibetçenin ardından Batı dillerinden; Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Doğu dillerinden; Arapça Farsça gibi topluluklardan birçok sözcüğün girdiğini belirtmektedir.

Söz varlığı, sadece toplumsal geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda geleceğin inşa edilmesi için bir temel taşıdır. Dilin yaratıcılığı ve kültürel kodların aktarım gücü, toplumun kimliğini koruyabilmesi ve gelişim gösterebilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Özellikle medya ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, söz varlığını koruma ve zenginleştirme çabaları, toplumsal bilinçlenmenin önemli bir parçası hâline gelmiştir.

1.2. Televizyon Yarışma Programları

Yarışma güncel *Türkçe Sözlük*’te şu şekilde tanımlanmaktadır: “1. Yarışmak işi; müsabaka, 2. Bilgi, yetenek, güzellik, spor vb.nde üstünlüğünü göstermek için yarışmak işi; yarış, yarışım, konkur, 3. Rekabet, 4. Başkalarından üstün olmaya çalışma.” Televizyon yarışma programları, kitlesel eğlence araçlarının en yaygın ve etkili türlerinden biridir. Bu programlar, farklı formatları ve içerikleriyle geniş bir izleyici kitlesine hitap ederken, toplumsal hayatın birçok alanında etkiler yaratmaktadır. İzmir (2023), makale çalışmasında televizyon eğlence programlarının 1974’ten sonra hayatımıza girmesiyle birlikte toplumun alışkanlıklarında ve eğlence anlayışında değişimlerin başladığını ifade etmektedir. Eğlence, rekabet ve bilgi edinme unsurlarını bir arada barındıran yarışma programları, izleyicilere hem keyifli zaman geçirme hem de kültürel değerlerle ve dilsel öğelerle etkileşim kurma olanağı sunmaktadır.

Yarışma programlarının popülerliğinin arkasında, izleyicinin hem yarışmacılarla özdeşleşebilme hem de onların yerine kendini koyarak sorulara yanıt verme deneyimi bulunmaktadır. Programlarda sunulan sorular, görevler veya rekabet unsurları, sadece eğlence sunmakla kalmayıp izleyicilerin bilgi birikimlerini ve düşünce biçimlerini geliştirme potansiyeline de sahiptir. Kılınç (2023), bilginin televizyon yarışma programlarında yalnızca kazandırmak veya kazanmak amacıyla değil, aynı zamanda izleyiciyi eğlendirme işleviyle de kullanıldığını; reytinge yönelik bir araç hâline getirildiğini belirtmektedir. Özellikle bilgi yarışmaları, dil ve kültür açısından eğitsel değer taşıyan unsurları içerebilmektedir.

Televizyon yarışma programları, dilin kullanımında önemli bir rol oynamaktadır. Programlar sırasında kullanılan ifadeler, deyimler ve atasözleri gibi dilsel unsurlar, izleyicilerin sözcük dağarcığını genişletebilir ve dilin estetik zenginliğini gösterebilir. Ayrıca, yarışmacıların ve sunucuların kullandığı Türkçe, toplumun dil bilinci üzerinde dolaylı bir etki yaratmaktadır. Bununla birlikte, dil yanlışlarının sıkça tekrar edilmesi, dile yönelik olumsuz etkiler doğurabilir. Bu nedenle, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayınlarında Türkçenin doğru kullanımını özendirecek, izleyicilere ve yarışmalardaki katılımcılara örnek olacak bir dil kullanmaları büyük önem taşımaktadır. Dili özensiz ve hatalı kullanan yapımlar için yaptırımlar uygulanmasının yanı sıra, Türkçeyi başarılı ve etkili kullanan içeriklerin ödüllendirilmesi de teşvik edici olacaktır. Akşehirlioğlu (2023), Türkçeyi doğru ve etkili kullanan yapımlara 23 farklı kategoride ödüller sunulduğundan bahsetmektedir.

Yunus Emre Yılı, Görsel ve İşitsel Medyada Doğru Türkçe Kullanımı Ödülleri'nin verilmesi bu teşviğin somut bir örneği olarak değerlendirilebilir.

1.3. Dilsel ve Kültürel Kimlik Üzerinde Yarışma Programlarının Etkisi

Toplumun dil, kültür özelliklerini yansıtması açısından televizyon yarışma programları önemli rol oynamaktadır. Televizyon kanalları toplumun her kesimine ve bölgesine kolaylıkla ulaşabildiği için kültürel ve dilsel öğelerin aktarılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Altunay'a (2009) göre televizyon, kitle iletişim aracı olarak görsel ve işitsel iletileri geniş kitlelere ve uzak bölgelere taşıdığından dolayı içinde bulunduğu toplumun kültür ve dil özellikleriyle iç içe gelişmektedir. Bu programlar bir yandan izleyicilere eğlenceli vakit sunarken diğer yandan dil bilinci, söz varlığı unsurları ve kültürel mirasın korunması gibi kavramlar hakkında dolaylı olarak bilinçlendirme yapmaktadır.

Televizyon yarışma programlarının yalnızca yüzeysel ve boş zaman geçirme aracı değil; aksine toplumsal gösterge işlevlerini taşıdığı göz ardı edilmemelidir (Gürer, 2009). Özellikle programların dil üzerindeki etkileri, dilin etkili kullanımı, atasözü ve deyimler, söz dağarcığı ve dil bilgisi kuralları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Program özelinde kullanılan kelime ve genel ifadeler izleyicilere yeni sözcükler öğretirken dilin devamlılığını ve canlılığını artırmaktadır. "Ben Bilirim" türündeki kelime yarışma programlarında bu etki daha fazla görülmektedir. Yarışma, dil bilgisi, doğru telaffuz, atasözleri, deyimler gibi unsurlarıyla dilin canlılığına ve çeşitliliğine katkı sağlamak ve izleyicilere dilsel açıdan model teşkil etmektedir.

Kültürel kimlik bağlamında ise yarışma programları, toplumun kültürel değerlerini yansıtmaya ve yayma işlevi görür. Yerel geleneklerin, deyimlerin, atasözlerinin ve tarihsel olayların sıkça yer aldığı programlar, kültürel mirası koruma ve aktarma konusunda önemli bir platform sunar. Bunun yanı sıra, popüler kültür unsurlarının da işlenmesi, geleneksel ve modern kültürel değerler arasında bir köprü kurabilmektedir. Ancak bu durum, bazen kültürel değerlerin yüzeyselleşmesine veya popülerlik adına göz ardı edilmesine de neden olabilir.

Diğer bir önemli nokta ise, yarışma programlarının kültürler arası etkileşim üzerindeki etkisidir. Özellikle ithal formatların uyarlanmasıyla yerel kültüre eklenen yabancı unsurlar, izleyicilerin farklı kültürleri tanımasını sağlarken, aynı zamanda dil ve kültür üzerindeki yerelleşme etkisinin zayıflamasına yol açabilir. Bu durum, dilde yabancı sözcüklerin artması ve kültürel kimliğin aşınması gibi riskler taşımaktadır. Sonuç olarak, yarışma programları, dilsel ve kültürel kimliğin hem korunması hem de dönüşümünde iki taraflı bir rol oynamaktadır. Bu programların içerikleri, dilin doğru kullanımı ve kültürel değerlerin aktarımı açısından bilinçli bir şekilde tasarlanmalı, eğitici ve kültürel zenginleştirici unsurlar ön planda tutulmalıdır.

1.4. Ben Bilirim Adlı Televizyon Yarışma Programı

Sunuculuğunu Alper Ateş'in yaptığı "Ben Bilirim" yarışma programı hafta içi her gün Tv360 televizyon kanalında yayınlanmaktadır. Tv360 sitesinde yarışma ile alakalı bilgiler şu şekildedir:

Yarışma tutkunları ekran başına! 360 ekranlarının ilgiyle izlenen yarışma programı "Ben Bilirim" 5. sezonunda da yüksek reytingleriyle dikkat çekmeye devam ediyor. Hafta içi her akşam, Alper Ateş'in eğlenceli sunumu ile yayınlanan programda 4 katılımcının hem hızlı düşünme hem de doğru cevaba ulaşma rekabetine ekran karşısındaki seyirciler de eşlik ediyor.

90 binin üzerinde adayın başvurduğu programda, 7 ülke ve Türkiye’nin 75 ilinden 3000’e yakın yarışmacı “Ben Bilirim” rekabetine ve heyecanına ortak oldu. Siz de “Ben Bilirim” diyorsanız, tüm aile 360 ekranlarına Alper Ateş’le “Ben Bilirim”e davetlisiniz. (<https://www.tv360.com.tr>)

Yine Alper Ateş’in sunuculuğunu üstlendiği “Ben Bilirim Çocuk” yarışma programı, 23 Nisan 2025 tarihinde, çocukların gelişim düzeyine ve birikimine uygun sorularla yayın hayatına başlamıştır. Bu program, yalnızca yetişkinleri değil, genç yaştaki bireyleri de farklı kategoriler aracılığıyla ekran başına çekmeyi amaçlamaktadır. Hafta sonları çocuklara özel olarak düzenlenen bu yarışma, genç kuşağı bilinçlendirmek ve öğrenmeye teşvik etmek açısından önemli bir format sunmaktadır. Yarışmanın yetişkin versiyonundan en büyük farkı, katılımcıların bireysel olarak değil takım hâlinde yarışmaları ve toplamda 2500 puana ulaşmaya çalışmalarıdır. Bu sayede çocuklar hem eğlenerek öğrenme fırsatı bulmakta hem de bireysel rekabetin yarattığı stresi yaşamadan yarışmaya katılım sağlamaktadır.

Ben Bilirim Ailesi Büyüyor! Çocuklar, butonlara basmaya hazır mısınız? 1300 bölüm, 5000’den fazla yarışmacı ve 700.000’i aşkın soruyla eğlence hız kesmiyor! Bu kez sahne miniklerin; kahkaha ve heyecan bir arada! “Ben Bilirim Çocuk”
Cumartesi-Pazar 20.00’de 360’ta! (<https://www.tv360.com.tr>)

“Ben Bilirim” yarışma programı iki bölüm ve final bölümü olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Her bölümde dört yarışmacı bulunmaktadır. Kategorilere göre farklı puanlardan oluşan 24 soruluk harf tablosu sıra ile yarışmacılar tarafından seçilmektedir. Birinci bölümde harf seçerken hangi kategori çıkacağı belli değildir. Yarışmacı sırası geldiğinde kendi seçtiği harf ile açılan kelimeyi bilemezse ondan bir sonraki yarışmacıya tahmin etme hakkı verilmektedir. Kelime dört yarışmacı arasında tahmin edilemezse sıra ile birer kutu açılarak devam edilmektedir. İkinci bölümde aynı mantık ile ilerlemektedir. Ancak final turunda puanı düşük olan iki yarışmacı elenerek devam edilir. Bölüme göre değişkenlik gösteren dört kategori yarışmacılar tarafından sırayla seçilir. Oyun sonunda en çok puan toplayan yarışmacı birinci olmaktadır.

Alkayış (2023), “Ben Bilirim” yarışma programında bulunan bitki adları üzerinden bir çalışma gerçekleştirmiştir. Kitle iletişim araçlarından ve buna bağlı olarak erişebilirliğin kolaylaştığı bir dünyadan bahseden çalışmada bitki adlarının söz varlığı içerisindeki önemine değinmektedir. Ayrıca, bilgi yarışmalarında yarışmacılara yöneltilen soruların akademik çalışmalara dâhil edilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır. Çalışmada 2019 yılına ait 10 adet örnek yayının final bölümlerinde geçen bitki adları derlenmiş ve ardından bitki adları etimolojik olarak incelemeye alınmıştır. Çalışma sonucunda televizyon yarışma programlarında geçen bitki adlarının bireyler için bilip bilmeme ölçütü olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir.

Bireyin kimliğinin oluşumunda birçok etken sıralanmaktadır. Bunların başında ilk aklı gelen kültür ve dil ilişkisidir. Sürekli birbiriyle anılan bu iki kavram, çift yönlü ilişkinin, sembolik ve anlatı boyutu gibi etkenlerin sonucunda en güncel hâlini koruyarak bugüne, bugünden de geleceğe uzanmaktadır. Toplamların yaşam boyu edindikleri tecrübeler dil ile kodlanıp nesiller boyu aktarımı devam eder. Dil kültürün sürekliliğini sağlamakta ve aktarıcılığını yapmaktadır (Akarsu, 1998). Dil ve kültürün arasındaki bu dinamik ilişki çağlar boyu özellikle de teknolojinin gelişmesiyle farklı boyutlar kazanmıştır.

Söz varlığını şekillendiren ve zenginleştiren en önemli iki unsur dil ve kültürdür. Toplumun değerleri, yaşayış biçimi veya tarihse birikimi söz varlığı üzerinde izler bırakır. Topluluğun tarım, hayvancılık ile geçimini sağlaması hayvan, doğa, tarım gibi temaları yazında ve düşünde daha sık rastlamamıza neden olmaktadır. Dile ödünçleme vasıtasıyla giren kelimelerden ise toplumun hangi dillerden etkilendiğini yahut iletişime geçtiğini anlayabilmekteyiz. Söz varlığı tıpkı dil ve kültür gibi zaman içerisinde belirli şartlar altında gelişerek toplumun karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

Bu çalışma, “Ben Bilirim” adlı televizyon yarışma programının dil ve kültür unsurları üzerindeki etkisini anlamak adına önemli bir kaynak sunmayı hedeflemektedir. Programın söz varlığına katkılarını ortaya koyarak, televizyon içeriklerinin toplumsal değerlere ve kültürel mirasa olan etkilerini gün yüzüne çıkartmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, kitle iletişim araçlarının dil öğeleri üzerindeki rolünü analiz ederek, dil çalışmalarına yeni bir perspektif kazandırabilir. Bu bağlamda, çalışma, akademik literatüre katkıda bulunmanın yanı sıra, televizyon programlarının dilsel ve kültürel önemi konusunda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Televizyon programlarının akademik açıdan incelenmesi ile ilgili olarak alan yazınında birçok çalışma bulunmaktadır. Kasım (2023), Turşak (2020), Uslu (2019), Atasaral (2019), Mukhtarova (2019), Bayramoğlu (2019), Yıldırım (2018), Mert (2014), Köseoğlu (2012), Sekmen (2010), Altunay (2019), Yaylagül (2004) ve Mert (2004) televizyon programlarını çeşitli açılardan değerlendirmektedir. “Ben Bilirim” televizyon yarışma programının söz varlığına etkisi üzerine yapılmış bir çalışma bulunmamasından dolayı bu çalışmanın gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Çalışmanın amacı “Ben Bilirim” adlı televizyon yarışma programında bulunan soruların söz varlığı unsurları açısından incelemektir. Araştırma, anlam bilgisi, dil bilgisi, doğru yazım, noktalama işaretleri, eş anlamlı sözcükler, mecaz anlam, argo, kısaltmalar, atasözleri, deyimler, genel kültür, tabir, söz, eğitim, tarih ve edebiyat, benzetme, tekerleme, kişi isimleri ve anlamları, fıkra, kitap sözleri kategorileri üzerinden söz varlıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. “Ben Bilirim” televizyon yarışma programı üzerinden, televizyon yarışma programlarının söz varlığı, dil ve kültür üzerindeki etkilerine farkındalık oluşturmak amaçlanmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının olumlu veya olumsuz yönleri, ilgili alan yazında da sıklıkla incelenmektedir. Bu çalışma da buna benzer amaçlarla “Ben Bilirim” televizyon yarışma programında söz varlığı ile ilgili unsurların kullanım sıklığı ortaya konulması hedeflenmiştir. “Türkçe söz varlığında bulunan unsurlara “Ben Bilirim” yarışma programı ne sıklıkla hangi unsurlarla yer vermektedir?” problem durumuna cevap aranmaktadır.

- İzlenen 10 bölümde yer alan sözcükler nelerdir?
- 10 bölümde izlenen ve yazıya geçirilen sözcüklerin söz varlığı unsurlarından hangilerini yansıtmaktadır?
- 10 bölümde söz varlığı unsurlarından hangileri ne sıklıkla kullanılmıştır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Televizyon yarışma programının içerisinde bulunan söz varlığı unsurlarının ve bu unsurların kullanım durumunu belirlemede nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tekniği kullanılmıştır. “Durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 77).

Durum araştırması belirli bir olguyu araştırmacının derinlemesine incelemesini sağlayan bir yöntemdir. Merriam (2013) bu yaklaşımı “kısıtlı bir sistemin detaylıca betimlenmesi ve incelenmesi” şeklinde tanımlarken, bu durum araştırmanın sınırlarını ve hedef noktasını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Sönmez ve Alacapınar (2014) durum çalışmasını “karmaşık, özel ve ilginç bir olgunun, durumun kendi koşulları içerisinde incelenmesidir” biçiminde ifade etmektedir. Bu ifadeye bakılarak durum çalışmasının sadece veri toplama yöntemi olmadığını buna ek derin bir analiz sürecini de ele aldığı vurgulanmaktadır.

2.2. İnceleme Nesnesi

Bu çalışmada incelenen veriler, belirli sınırlar etrafında incelenmiştir. Araştırma, TV 360 televizyon kanalında yayınlanan “Ben Bilirim” adlı yarışma programı ile sınırlıdır. Çalışmanın kapsamı, programın 17.06.2024 ile 28.06.2024 tarihleri arasında bulunan 5. sezon ile sınırlandırılmıştır. 5. sezonda bulunan 226 bölümden rastgele seçilen ve art arda gelen 10 bölüm incelenmiş olup, analizler 5. sezona ait bu 10 bölüm üzerinden gerçekleştirilmiştir. İncelenen bölümlere dair bilgiler aşağıda dikkate sunulmuştur:

Programın adı:	Ben Bilirim Yarışma Programı
17.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 56.58	https://www.youtube.com/watch?v=T3yGGQ439C8
18.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 58.50	https://www.youtube.com/watch?v=ypKvE27g40g
19.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 57.16	https://www.youtube.com/watch?v=IjlEY7ykMPY
20.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 1.00.45	https://www.youtube.com/watch?v=-sufP8aEBSU
21.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 58.05	https://www.youtube.com/watch?v=BkvopLOlgl0&t=1s
24.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 58.20	https://www.youtube.com/watch?v=4tfy76H6rdQ
25.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 57.10	https://www.youtube.com/watch?v=VNcasKbIj1s
26.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 1.07.49	https://www.youtube.com/watch?v=gc_MAYxosJg
27.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 53.48	https://www.youtube.com/watch?v=R7SD7J6jL-g
28.06.2024 – Ben Bilirim / Süre: 52.48	https://www.youtube.com/watch?v=QEhTkchFamk
Videoların toplam süresi:	9 saat 41 dakika 49 saniye

2.3. Verilerin Toplanması

Televizyon yarışma programının içerisinde bulunan söz varlığı unsurlarının ve bu unsurların kullanım durumunu belirlemede doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi “Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.140). Bu doğrultuda 360 TV kanalının web sitesinden ilgili bölümler takip edilerek yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarım sürecinde söz varlığı ile ilgili kategoriler (anlam bilgisi, genel kültür, deyimler, edebiyat, atasözleri, mecaz, tabir, söz, benzetme, eğitim, kısaltmalar, eş anlamlı sözcükler, dil bilgisi, doğru yazım, argo, noktalama işaretleri, tekerleme, kişi isimleri ve anlamları, tarih ve edebiyat, fıkra, kitap sözleri) seçilmiş, ilgili olmayan kategoriler yazıya geçirilmemiştir. Kategorilerin seçiminde Türkçe eğitimi alanında görev yapan bir Doçentten görüş alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, “Ben Bilirim” televizyon yarışma programının söz varlığı unsurları, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’in (2008) belirttiği gibi, içerik analizinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu doğrultuda, programdaki sözcükler ve ifadeler dikkatle seçilmiş, belirli kategorilere ayrılmış ve derinlemesine analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, sistematik bir şekilde tablolar hâlinde düzenlenerek sunulmuştur.

Tablolardaki “Öncül” sütunu, yarışma sunucusunun yarışmacılara yönelttiği soruları içermektedir. Bu sorular, anlam bilgisi, dil bilgisi, atasözleri, deyimler gibi farklı kategorilere göre sınıflandırılmıştır. “Cevap” sütunu ise, sorulan öncülün doğru yanıtını göstermektedir. Sağ tarafta yer alan koyu yazılar, yarışmacılar tarafından doldurulması beklenen boş bırakılan kelimeleri temsil etmektedir. “B” ile kodlanan bölüm, programın belirli bir kısmını ifade etmekte olup, yanındaki dakika ve saniye bilgisi, ilgili kelime ya da ifadenin programda geçtiği anı detaylı bir şekilde belirtmektedir. Bu yapıyla, programdaki söz varlığı unsurlarının hangi bağlamda ve nasıl kullanıldığı kolayca takip edilebilmektedir.

Örnek Gösterim:

Öncül	Cevap	Bölüm ve Zaman
Kavgadan hoşlanan, çok konuşarak üste çıkan kişidir.	şirret	B1 13:46
Bir malın mülkiyetini başkasına geçirmektir.	devretmek	B2 21:41
Ortaya çıkma veya belirti anlamına gelen sözcüktür.	tezahür	B4 15:57

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, “Öncül” sütununda yer alan açıklama, yarışmacının cevaplaması beklenen soruyu temsil etmektedir. “Cevap” sütunu, bu sorunun doğru yanıtını belirtirken, sağdaki “Bölüm ve Zaman” sütunu, bu ifadenin programda geçtiği spesifik zamanı göstermektedir. Örneğin, “Şirret” kelimesi, birinci programın 13. dakikasının 46. saniyesinde sunucu tarafından yarışmacılara okunmaya başlanmıştır. Bu düzen, programın dilsel içeriğini analiz etmede sistematik ve açıklayıcı bir yaklaşım sunmaktadır.

3. Bulgular

Bu bölümde, “Ben Bilirim” televizyon yarışma programında yer alan söz varlığı unsurları ve bunların kullanım durumlarına ilişkin veriler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Programın 10 bölümünden elde edilen veriler, farklı kategoriler altında sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Bulgular, anlam bilgisi, dil bilgisi, doğru yazım, noktalama işaretleri, atasözleri, deyimler, mecaz anlamlar, argo ifadeler, genel kültür unsurları gibi çeşitli başlıklar altında sunulmuş ve yorumlanmıştır. Programda yer alan her bir kategorinin, Türkçenin zengin söz varlığını destekleme potansiyeli taşıdığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, bazı kategorilerde yanlış kullanımlar ya da eksiklikler gibi dikkat çeken unsurlar da tartışılmıştır. Bulgular, hem söz varlığı açısından programın güçlü yönlerini hem de dil kullanımında geliştirilmesi gereken alanları ortaya koymaktadır.

“Ben Bilirim” televizyon yarışma programında on bölümden yazıya geçirilen söz varlığı ile ilgili 20 kategori, aşağıda tasnif edilmiştir.

3.1. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Anlam Bilgisi Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan *anlam bilgisine* yönelik bulgular Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Anlam Bilgisi Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Olması gerekenden, alışıldan çok anlamındaki kelimedir.	<i>fazladan B₁</i> 07.42
Kavgadan hoşlanan, çok konuşarak üste çıkan, edepsiz kimse manasındaki kelimedir.	<i>şirret B₁</i> 13.46
Kısaca, özetle anlamındaki sözcüktür.	<i>hülasa B₁</i> 14.20
Vakit kazanmak amacıyla birini meşgul etmektir.	<i>oyalamak B₁</i> 18.01
İnsanın kendine duyduğu saygıdır.	<i>onur B₁</i> 22.05
Birinin kötü yönlerini, arkasından uzun uzadıya konuşmaktır.	<i>çekıştirmek B₁</i> 40.20
Biçimleme, şekillenme gibi anlamları olan Fransızca kökenli sözcüktür.	<i>formasyon B₂</i> 06.54
Eğlence, coşku gibi anlamlara gelen sözcüktür.	<i>cümbüş B₂</i> 08.39
Bir malzemeyi, yiyeceği, içeceği, hızla çevirip dökmektir.	<i>boca etmek B₂</i> 14.11
İstenen bir şeyin gerçekleşmesinin sağladığı hoşnutluktur.	<i>tatmin B₂</i> 19.28

Bir malın mülkiyetini başkasına geçirmektir.	devretmek B₂ 21.41
Bütünleşme ve uyum anlamlarındaki Fransızca kökenli sözcüktür.	entegrasyon B₂ 33.04
Soğukta kalmak veya soğğun etkisiyle hasta olmaktır.	üşütmek B₃ 11.38
Çapkınlık dozunu aşmış kimsedir.	zampara B₃ 13.02
Günlük hayatı kolaylaştıran rahatlığa verilen Fransızca kökenli addır.	konfor B₃ 19.56
Aşırı incelik ve dayanıksızlık gösteren kimseler için kullanılan bir sıfattır.	çtkırıldım B₃ 24.24
Teşhir etmek, sunmak gibi anlamları olan kelimedir.	sergilemek B₃ 32.22
Bir yerde yerleşik olarak yaşamak, oturmaktır.	ikamet B₄ 11.40
Ortaya çıkma veya belirti anlamlarına gelen sözcüktür.	tezahür B₄ 15.57
Çekilen zahmeti, verilen emeği boşa çıkarmamaktır.	değmek B₄ 18.26
Sahte olmayan, gerçek manasındaki kelimedir.	sahici B₄ 19.04
Fena değil ne iyi ne kötü anlamına gelen bir sözdür.	eh işte B₄ 21.47
İyice, güzelce, gerektiği gibi anlamlarındaki sözcüktür.	adamakullı B₄ 39.30
Sebepsiz yere, isteyerek geciktirmek, umursamamaktır.	savsaklamak B₄ 53.41
Bir işte gizli kalmış kötü, kuşkulu, karışık durumdur.	çapanoğlu B₄ 57.27
Aşırı harcamalar yapan, tutumsuz kimsedir.	müsrif B₅ 05.21
Sevimsiz, suratsız gibi anlamlara gelen kelimedir.	gudubet B₅ 06.29
Var olmasına rağmen kimsenin görmediği, bilmediği bir yeri veya bir şeyi ortaya çıkarmaktır.	keşfetme B₅ 07.31
Birdenbire yankılı ve derinden gelen yüksek sestir.	gümbürtü B₅ 10.20
Varlığına ihtiyaç duyulan, yapılması, edinilmesi icap eden şey, lüzum anlamındaki kelimedir.	gerek B₅ 11.32
Canlı, neşeli manalarındaki sözcükler.	civelek B₅ 19.15
Herhangi bir neden olmadan anlamındaki kelimedir.	sebepsiz B₆ 04.45
Yön değiştirmek veya önceden belirlenmiş görüşten, amaçtan, davranıştan ayrılmaktır.	sapmak B₆ 11.32

Eksiksiz, bütün anlamlarına gelen sözcüktür.	<i>topyekûn</i> B₆ 19.01
Çekinmeden, sakınmadan, korkmadan hareket etmeyi ifade eden sözcüktür.	<i>pervasızlık</i> B₆ 24.54
Sevinilecek bir olayı haber vermektir.	<i>müjdelemek</i> B₆ 28.05
Hemen, çok kısa süre içinde anlamındaki sözcüktür.	<i>acilen</i> B₇ 15.40
Bir konuda ilerlemek, gelişmek için yapılan hamledir.	<i>atılım</i> B₇ 19.08
Kader, alın yazısı, mukadderat anlamlarındaki sözdür.	<i>takdiri ilahi</i> B₇ 48.15
Çok gerekli olmayan, önemsiz küçük gibi manaları olan ifadedir.	<i>ufak tefek</i> B₇ 50.16
Yalvarma, rica, merhamet dileme gibi anlamları olan sözcüktür.	<i>istirham</i> B₈ 07.33
Dinî açıdan yapılmasında sakınca olmayan anlamındaki kelimedir.	<i>caiz</i> B₈ 11.22
Çok büyük, alışılmışın sınırlarını aşan önemli gibi anlamlara gelen kelimedir.	<i>muazzam</i> B₈ 14.14
Toplumda, uyulması gereken kurallar ve davranış biçimleri açısından anlamındaki kelimedir.	<i>ahlaken</i> B₈ 24.02
Anlamlarından biri, konuyu veya haberi iletmek olan kelimedir.	<i>aktarmak</i> B₈ 25.54
İnsanın kendisi, çevresi veya bir konuyla ilgili tanıma, anlama şuuruna ulaşmasıdır.	<i>bilinçlenmek</i> B₈ 45.53
Çok sevilen, özel yeri olan kimseden bahsederken kullanılan bir sözdür.	<i>candır</i> B₉ 05.26
Hareket ettikçe çeşitli renklerde parlayan kumaş, deri gibi nesneler için kullanılan sıfattır.	<i>janjanlı</i> B₉ 09.34
Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanılan, emin manasındaki sıfattır.	<i>güvenli</i> B₉ 18.18
Boyu boyunca yatmaktır.	<i>uzanmak</i> B₉ 21.02
Bir işi yapma isteği duymamak, üşenmektir.	<i>erinmek</i> B₉ 21.33
Birçok alanda kullanılan, Fransızca kökenli amortisman sözcüğünün anlamıdır.	<i>yıpranma payı</i> B₉ 36.17
Doğru yoldan ayrılma anlamına gelen sözcüktür.	<i>dalalet</i> B₁₀ 12.16

Oluşmak veya parçalanıp çoğalmaktır.	türemek B₁₀ 13.58
Yaşına uymayan davranışlarda bulunan, ağırbaşlı olmayan manasındaki sıfattır.	hoppa B₁₀ 18.19
Vücut yapısı anlamındaki kelimedir.	bünye B₁₀ 20.00

Tablo 1 incelendiğinde anlam bilgisine yönelik 56 sözcük ve sözcük grubuna ilişkin sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Söz konusu sözcükler ve sözcük grupları şu şekildedir: “acilen, adamakıllı, ahlaken, aktarmak, atılım, bilinçlenmek, boca etmek, bünye, caiz, candır, civelek, cümbüş, çapanoğlu, çekiştirmek, çıtkırıldım, dalalet, değmek, devretmek, eh işte, entegrasyon, erinmek, fazladan, formasyon, gerek, gudubet, gümbürtü, güvenli, hoppa, hülâsa, ikamet, istirham, janjanlı, keşfetme, konfor, muazzam, müjdelemek, müsrif, onur, oyalamak, pervasızlık, sahici, sapmak, savsaklamak, sebepsiz, sergilemek, şirret, takdiri ilahi, tatmin, tezahür, topyekûn, türemek, ufak tefek, uzanmak, üşütmek, yıpranma payı, zampara”. Günlük iletişimde bireyin ihtiyacı olan sözcük ve sözcük grupları olduğunu söylemek mümkündür.

3.2. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Dil Bilgisi Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan *dil bilgisi* kategorisine yönelik bulgular Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Dil Bilgisi Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Ünlü bir harfle biten hecelere verilen addır.	açık hece B₁ 22.42
Dil bilgisinde “ben, sen, o, biz, siz, onlar” sözcüklerine topluca verilen isimdir.	şahıs zamiri B₅ 30.43
Dil bilgisinde tamlayanın ek almadığı, tamlananın iyelik eki aldığı kelime gruplarıdır	belirtisiz isim B₉ 30.19

Tablo 2 incelendiğinde dil bilgisine yönelik 3 terime ilişkin sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu terimler “açık hece, şahıs zamiri ve belirtisiz isim”dir. Söz konusu dil bilgisi terimleri her bireyin okul dil bilgisi öğrenimi kapsamında öğrenmesi gereken terimler olarak değerlendirilmektedir.

3.3. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Doğru Yazma Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan doğru yazma kategorisine yönelik bulgular Tablo 3’te sunulmuştur:

Tablo 3: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Doğru Yazma Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Oyun, tuzak anlamlarındaki kelimenin TDK sözlüğündeki yazımıdır.	katekulli / katekulle/ katakulli / katakulle B₂ 09.19
Çarpışma anlamındaki kelimenin TDK sözlüğündeki yazımıdır.	muhabere / müharebe / muhabere / muharebe B₃ 06.02
Resimde, nesneyi belirginleştiren çevre çizginin TDK sözlüğündeki yazımıdır.	kontur / kontör / kontür / kontor B₆ 05.20

Tablo 3 incelendiğinde doğru yazım ile ilgili 3 sözcüğe ilişkin sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu sözcükler “katakulli, muhabere, kontur”dur. Söz konusu sözcüklerin yazımı sıklıkla karıştırılan sözcükler arasında olduğunu söylemek mümkündür.

3.4. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Noktalama İşaretleri Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan *noktalama işaretleri* kategorisine yönelik bulgular Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Noktalama İşaretleri Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Adres yazarken ya da tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı ayırmak için kullanılan işarettir.	eğik çizgi B₅ 22.54
Sevinç, acı, korku, şaşırma gibi duyguları anlatan ifadelerin sonundaki işarettir.	ünlem B₆ 06.48

Tablo 4 incelendiğinde noktalama işaretleri ile ilgili 2 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu soruların doğru cevaplarını “eğik çizgi ve ünlem işareti” oluşturmaktadır.

3.5. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Eş Anlamlı Sözcükler Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan *eş anlamlı sözcükler* kategorisine yönelik bulgular Tablo 5’de sunulmuştur:

Tablo 5: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Eş Anlamlı Sözcükler Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Evlilik sözcüğünün eş anlamlısıdır.	izdivaç B₁ 05.47
Etki kelimesinin eş anlamlısı.	tesir B₄ 06.29
Nevale sözcüğünün eş anlamlısıdır.	azık B₅ 23.40

Tablo 5 incelendiğinde eş anlamlı sözcükler ile ilgili 3 sözcüğe ilişkin sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu sözcükler “evlilik-izdivaç, etki-tesir ve nevale-azık” sözcükleridir. Söz konusu sözcüklerin öğrenilmesi gereken eş anlamlı sözcükler listesinde yer alabilecek niteliğe sahip sözcükler olduğunu söylemek mümkündür. Televizyon yarışma programının 10 bölümünden elde edilen söz varlığı unsurları arasında eş anlamlı sözcüklerin üzerine yoğunlaşılması gerektiği görülmektedir. Ayrıca, Çoban ve Polatcan’a (2020) göre, Türk dili tarihinde eş anlamlı sözcükler üzerine yapılacak detaylı bir inceleme, söz varlığının ne denli zengin ve önemli olduğunu ortaya koyacaktır. Diğer söz varlığı unsurlarında olduğu gibi, eş anlamlı sözcükler konusuna da titizlikle yaklaşılması gerekmektedir. Günlük sözlü ve yazılı iletişimde bireyin karşısına çıkabilecek sözcüklerin tercih edilmesi olumlu bir izlenim yaratmaktadır.

3.6. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Mecaz Anlamlı Sözcükler Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan *mecaz anlamlı sözcükler* kategorisine yönelik bulgular Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Mecaz Anlamlı Sözcükler Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Mecazen bir sorunu kesin sonuca ulaştırmak amacıyla ele almaktır.	<i>neşter vurmak B₂</i> 06.08
Bir işte geçmişi fazla olan, tecrübeli kişiler için kullanılan mecazi ifadedir.	<i>eski tüfek B₂</i> 08.05
Mecazen, içinden çıkılması zor durumdur.	<i>açmaz B₃</i> 08.39
Mecazen mesleğinde uzmanlaşmış tecrübeli kimseler için söylenen sözdür.	<i>eski kurt B₃</i> 18.30
Üzerinde konuşulan konuyla ilgisi olmayan boş söz yığıdır.	<i>laf kalabalığı B₃</i> 29.02
Mecazen, birinin veya bir olayın sıra dışı etkisine kapılmak, çok şaşırmak ve çok etkilenmektir.	<i>büyülenmek B₄</i> 29.24
Mecazen, etkileyici manasındaki kelimedir.	<i>vurucu B₇</i> 08.40
Çok az yol almayı vurgularken geçen mecazi ifadedir.	<i>arpa boyu B₇</i> 13.32
Yapılan işin, yalnızca yiyip içme ihtiyacını karşıladığını ifade eden mecazi sözdür.	<i>boğaz tokluğuna B₇</i> 28.12
Mecazen, açıkça anlamındaki kelimedir.	<i>düpedüz B₉</i> 06.20
Sesin kaynağının uzaklaşmasıyla az duyulur hâle gelmesidir.	<i>derinleşmek B₁₀</i> 39.31

Tablo 6 incelendiğinde mecaz anlam ile ilgili 11 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu soruların cevabının “açmaz, arpa boyu, boğaz tokluğuna, büyülenmek, derinleşmek, düpedüz, eski kurt, eski tüfek, laf kalabalığı, neşter vurmak ve vurucu” olduğu görülmektedir. Mecaz anlam ile ilgili sorulara programda dikkat çekildiğini söylemek mümkündür.

3.7. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Argo Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan argo ile ilgili bulgular Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Argo Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Argoda işe yaramaz, sorumsuz kişiler için kullanılan bir ifadedir.	iskele babası B₁ 35.04
Argoda, çıkar sağlamak için birini aldatmaktır.	kafeslemek B₉ 32.00
Argoda, dolandırıcı manasındaki kelimedir.	tokatçı B₁₀ 13.25

Tablo 7 incelendiğinde argo ile ilgili 3 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu soruların cevabının “iskele babası, kafeslemek, tokatçı” olduğu görülmektedir. Günlük iletişim dilinde geçiş sıklığı yüksek olan argo ifadelerine yer verildiğini söylemek mümkündür.

3.8. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Kısaltmalar Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan kısaltmalar ile ilgili bulgular Tablo 8’de sunulmuştur:

Tablo 8: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Kısaltmalar Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
İstek, öneri ve şikâyetler için kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi’nin kısaltmasıdır.	Cimer B₁ 06.24
Kısaltması “TOBB” olan kuruluştur.	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği B₃ 25.02
1922’de kurulan kısaltması “TİKA” olan kuruluştur.	Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı B₄ 26.05
1950’den beri var olan, Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan, kısaltması “YSK” olan mercidir.	Yüksek Seçim Kurulu B₅ 40.43

Tablo 8 incelendiğinde kısaltmalar ile ilgili 4 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Bu soruların ilişkili olduğu kısaltmaların “CİMER, TİKA, TOBB, YSK” olduğu görülmektedir.

3.9. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Atasözleri Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan atasözleri ile ilgili bulgular Tablo 9’da sunulmuştur:

Tablo 9: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Atasözleri Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Evliliklerde erkeklerin eşlerine verdiği sıkıntıları vurgulayan atasözümüzdür.	<i>dumansız baca kahırsız koca</i> olmaz. B₁ 36.27
“Sürekli iş değiştiren kimse başarı kazanamaz” anlamındaki atasözüdür.	<i>yuvarlanan taş yosun</i> tutmaz. B₂ 39.07
Aynı anda çok işle ilgilenmek, başarısızlığa neden olabilir anlamındaki atasözümüzdür.	<i>bir koltuğa iki karpuz</i> sığmaz. B₃ 42.45
“Konuşmak kolaydır, asıl marifet iş başında kendini göstermektir” anlamındaki atasözüdür.	yiğit <i>meydanda belli olur</i> . B₄ 35.59
“Hakaret etmek doğru değildir, aynı şekilde karşılık görebiliriz” manasındaki atasözüdür.	istediğini <i>söyleyen</i> istemediğini <i>işitir</i> . B₅ 35.47
“Çocuklar anne ve babalarına özenir” anlamındaki atasözüdür.	ağaca çıkan <i>keçinin</i> dala bakan <i>oğlağı</i> olur. B₅ 51.20
Beraber hareket etmenin önemini vurgulayan atasözümüzdür.	<i>birlikten</i> kuvvet doğar. B₅ 52.43
“Emek vermeden ele geçen para, fark edilmeden harcanır” anlamındaki atasözüdür.	<i>yel gibi</i> gelen <i>sel gibi</i> gider. B₆ 51.48
“Her şey kendi yerinde değerlidir.” manasındaki atasözüdür.	<i>aslan</i> postunda gönül <i>dostunda</i> B₆ 53.17
“Ödünç araçlarla girilen işler yürütülmez” anlamındaki atasözümüzdür.	<i>eğreti ata binen tez</i> iner. B₇ 29.49
“Uzakta da olsa, yaşasın yeter” anlamındaki atasözüdür.	<i>dağ ardında</i> olsun da <i>yer altında</i> olmasın. B₈ 33.42
“Herkesin kendine has iş yapma biçimi vardır” anlamındaki atasözünde yiğitle anılan yiyecektir.	<i>yoğurt</i> B₉ 17.01
Yakınlarımız, eksiklerimizi çekinmeden ifade eder manasındaki atasözüdür.	<i>dost acı söyler</i> . B₉ 33.12
“Yenemediğin birinin üstünlüğünü kabul edip kendini koru” anlamındaki sözdür.	bükemediğin eli öp <i>başına koy</i> . B₁₀ 22.52

Tablo 9 incelendiğinde atasözleri ile ilgili 14 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Programda bu şekilde ön plana çıkan atasözlerinin günlük iletişim dilinde karşılaşılabilecek nitelikte atasözleri olduğu görülmektedir.

3.10. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Deyimler Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan deyimler ile ilgili bulgular Tablo 10’da sunulmuştur:

Tablo 10: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Deyimler Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Aşırı gürültüden rahatsız olmayı ifade eden deyimdir.	<i>kulağının zarı patlamak B₁ 26.22</i>
Sevdiğinden başkasına gönül vermemek anlamındaki deyimdir.	<i>üstüne gül koklamamak B₁ 30.36</i>
Çalışabiliyorken, sağlığı yerindeyken çokça para biriktirmektir.	<i>küpünü doldurmak B₁ 31.19</i>
Uzun süredir ortalarda olmayan biriyle karşılaşıldığında söylenen sözdür.	<i>yüzünü gören cennetlik B₂ 41.23</i>
Çevresinde olup bitenleri bilmemektir	<i>dünyadan haberi olmamak B₃ 33.49</i>
Bir sözü veya düşüncüyü sık sık tekrarlamak anlamındaki deyimdir.	<i>ağızda sakız gibi çiğnemek B₃ 38.37</i>
Birine söylediğini, istediğini yaptırmaktır.	<i>söz geçirmek B₃ 43.54</i>
Elindeki tek imkânı kullanmak, başka bir şansı kalmamaktır.	<i>son kozunu oynamak B₄ 24.26</i>
Kullanılamaz duruma gelmek veya yorulup perişan olmaktır.	<i>haşadı çıkmak B₄ 40.37</i>
Kendi düşüncesinin en doğru olduğuna inanıp, kimsenin uyarısını dinlememektir.	<i>kafasının dikine gitmek B₄ 44.10</i>
Çok dokunmak, içine işlemek anlamındaki bir deyimdir.	<i>bağrını delmek B₅ 31.31</i>
Geçersiz nedenlerle istenilen işi yapmaktan kaçınmaktır.	<i>ipe un sermek B₅ 32.00</i>
Geçimini kendi emeğiyle sağlayacak duruma gelmektir.	<i>eli ekmek tutmak B₅ 35.00</i>
Söylenen teselli sözlerine inanılmadığını belirtmek için kullanılan ifadedir.	<i>çocuk mu avutuyorsun B₅ 38.08</i>

Bir kazancın hiç yorulmadan elde edildiğini vurgulayan sözdür.	<i>taş attın da kolun mu</i> yoruldu? B₈ 47.28
Alay etmek anlamındaki deyimdir.	<i>kafa bulmak</i> B₆ 23.27
Çok yoğun bir duygudan dolayı ayakta kalamayacak hâle gelmektir.	<i>dizlerinin bağı çözülmek</i> B₆ 33.35
Birine, bir şeyi kendiliğinden vermektir.	<i>gönlünden kopmak</i> B₆ 41.59
Mecbur kalmak anlamındaki deyimdir.	eli <i>mahkûm</i> olmak B₇ 14.29
Bir şey veya kimse hakkında çok fazla bilgi sahibi olmak manasındaki deyimdir.	<i>yüz metre öteden</i> tanımak B₇ 23.27
Sevdiğinden başka hiçbir şeyi düşünmemek tamamen ona bağlanmak anlamındaki deyimdir.	<i>gözünü aşk bürümek</i> B₇ 25.59
İnsanların, çevresindekilerin kazancından yararlanma umudunu anlatan bir sözdür.	<i>komşuda pişer bize de düşer</i> B₇ 27.18
İyi düşünemez, gerçeği göremez hâle gelmektir.	<i>basireti bağlanmak</i> B₈ 29.54
Birine yakınlık göstermemek, mesafeli davranmaktır.	<i>yüz vermemek</i> B₈ 49.30
Birinin dileğini yerine getirerek, sevindirmektir.	<i>gönlünü hoş etmek</i> B₉ 29.34
Karşısındakini aldatmak için gerçek kişiliğini saklamak anlamındaki deyimdir.	<i>kuzu postuna bürünmek</i> B₉ 33.50
Bir övgüden dolayı kıvanç duymaktır.	<i>koltukları kabarmak</i> B₁₀ 27.48
Sıkılmak, bunalmak, mutsuzluğa kapılmak gibi anlamlara gelen deyimdir.	<i>içi kararmak</i> B₁₀ 36.21

Tablo 10 incelendiğinde deyimler ile ilgili 28 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Programda bu şekilde ön plana çıkan deyimlerin günlük iletişim dilinde karşılaşılabilecek nitelikte deyimler olduğu görülmektedir.

3.11. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Genel Kültür Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan genel kültür kategorisi ile ilgili bulgular Tablo 11’de sunulmuştur:

Tablo 11: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Genel Kültür Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Kişinin dinlenmek gibi nedenlerle yoğunluktan sıyrılıp, kendine vakit ayırmasına verilen şaka yollu isimdir.	kafa izni B₁ 07.00
Bir durumu safça kendinden yana iyiye yormaktır.	hüsnükuruntu B₁ 28.59
Mevlana’nın doğduğu, Belh şehrinin günümüzde bulunduğu ülkedir.	Afganistan B₁ 48.49
2014’te vefat eden, gerçek adı Mehmet Ertuğrul Işınbark olan, illüzyon sanatçısıdır.	Mandrake B₁ 51.09
Çocuk dilinde, Dünya’nın uydusudur.	aydede B₂ 13.33
Ağır bir cismin suya düştüğü zaman çıkardığı sese verilen addır.	cumburlop B₂ 20.08
Gerçekleşirken, gören kişinin dilek tutmasına vesile olan bir çeşit doğa olayına halk arasında verilen addır.	yıldız kayması B₂ 30.42
İlginç ve tehlikeli olayları göze alan serüvene düşkün kimsedir.	maceraperest B₃ 33.02
Gelir düzeyi yüksek ve kendilerine özgü gösterişli yaşam biçimleri olan topluluktur.	sosyete B₄ 17.46
Kalın, tok ve gür ses için kullanılan sıfattır.	davudi B₄ 20.37
2022’de yeniden seçilen Fransa Cumhurbaşkanıdır	Emmanuel Makron B₄ 22.20
Kişinin sadece kendisinin değil, yakınlarıyla birlikte taşıdığı resmi ve ortak isimdir.	soyadı B₄ 23.06
Geçmişte müzik eşliğinde dans etmeyi meslek edinmiş kimselere verilmiş addır.	çengi B₅ 09.11
Ömrü beraber geçirmek gayesi ile bir arada olan çiftlerden her biridir.	hayat arkadaşı B₅ 28.44
Sadece kendi türüne değil, tüm canlılara değer veren, koruyan kimsedir.	hayvansever B₅ 43.22
İstanbul Havalimanı Camii’ne adı verilen Türk astronom ve matematikçidir.	Ali Kuşçu B₅ 46.59
İpliklerin özel bir tezgâhta dokunulması ile karmaşık desenler oluşturulabilen bir kumaş türüdür.	jakarlı B₅ 48.05

Bir oyun havasının ve bir tür elbiselik kumaşın ortak adıdır.	cimdallı B₆ 15.26
Yüze veya yüz rengine verilen addır.	beniz B₆ 16.49
Genellikle lokantaların üst katında veya arka tarafında olduğu vurgulanan kısımdır.	aile salonu B₆ 30.41
Üretim yapan kuruluşta, işçilerin verimli çalışmasını sağlayan kişiye verilen İngilizce kökenli isimdir.	formen B₆ 45.29
1786'da seyirci ile buluşan, Mozart'ın en çok bilinen eserlerinden birisidir.	Figaro'nun Düğünü B₆ 46.21
Bir nesnenin kenarından kesilerek veya kırılarak açılan küçük tırtık veya oyuktur.	çentik B₇ 09.32
Denizli ilimizin simgelerinden olan canlıdır.	horoz B₇ 11.15
Kur'an-ı Kerim'in kitap hâline getirilmiş şekline verilen isimdir.	mushaf B₇ 22.22
Oylamalarda, yarıdan bir fazla üye sayısının oyuyla sağlanan üstünlüktür.	salt çoğunluk B₇ 25.15
Kişiler ya da firmalar için hazırlanan, üzerinde tanıtıcı kısa bilgilerin yer aldığı nesnedir.	kartvizit B₈ 10.07
İstanbul'un simgelerinden olan kulesi ve köprüsüyle ünlü semtidir.	Galata B₈ 18.21
Tarihte yaygın kullanılmış bir tür küçük tüfektir.	filinta B₈ 21.59
Anıtkabir'de, aslanlı yolun sonundaki yaklaşık 15 bin kişilik alanın adıdır.	Tören Meydanı B₈ 50.47
Bir milyar kilogram değerindeki kütle birimidir.	megaton B₉ 45.28
Zemine çizilen kareler ve içine yazılmış sayılar bulunan, vücut hareketleriyle oynanan oyundur.	seksek B₉ 47.18
Her ihtimale karşı tasarlanmış alternatif seçenektir.	b planı B₁₀ 10.55
Doğa sorunlarıyla ve kirlilikle uğraşan kişi veya topluluklarla ilgili kullanılan sözcüktür.	çevreci B₁₀ 16.58
Ziyneti veya bir eseri güzelleştirmeye yarayan motiflerin her biridir.	bezek B₁₀ 20.36
Ciğerlerden gelen havanın, ağız ve burundaki çeşitli noktalardan ses olarak çıkmasıdır.	artikülasyon B₁₀ 37.29

Bir metin üzerinde gerekli düzeltmeleri yaparak, yayına hazır hâle getiren kimsedir.

redaktör B₁₀ 45.48

Kısa saplı, küçük oduncu baltasıdır.

nacak B₁₀ 47.38

Tablo 11 incelendiğinde genel kültür kategorisi ile ilgili 38 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Programda genel kültür kategorisinde ele alınanların birçoğunun anlam bilgisi kategorisinde değerlendirilmesi de mümkündür.

3.12. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Tabir Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan tabir kategorisi ile ilgili bulgular Tablo 12’de sunulmuştur:

Tablo 12: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Tabir Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Hiç utanmadan, sıkılmadan manasındaki tabirdir.	<i>ne yüzle B₁</i> 16.48
Çok kısa sürede anlamındaki tabirdir.	<i>göz açıp kapayıncaya kadar B₂</i> 32.22
Akla, Mantiğa uymayan, saçma manalarındaki tabirdir.	<i>abidik</i> gubidik. <i>B₃</i> 14.44
Pek çok, bol manasındaki tabirdir.	<i>sürüsüne bereket B₅</i> 24.51
Birkaç kişi tarafından kollarından ve bacaklarından tutulup, havaya kaldırmaya verilen addır.	<i>karga tulumba B₆</i> 34.29
Kendisinden istenilen bir şeyi geri çevirmeyen, hayır diyemeyen kimsedir.	<i>yumuşak yüzlü B₇</i> 34.43
“Bu işle ilgilenmem, buna karışmam” anlamlarındaki bir tabirdir.	<i>neme lazım B₈</i> 15.48
Kesin ifade kullanmadan yapılan konuşmalarda geçen “yaklaşık olarak” manasındaki tabirdir.	<i>aşağı yukarı B₈</i> 51.43
Halk arasında hamileler için sıklıkla kullanılan bir tabirdir.	<i>iki canlı B₁₀</i> 19.20

Tablo 12 incelendiğinde tabir kategorisi ile ilgili 9 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Programda bu şekilde ön plana çıkan sözcüklerin ve sözcük gruplarının günlük iletişim dilinde karşılaşılabilecek nitelikte ifadeler olduğu görülmektedir.

3.13. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Söz Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan söz kategorisi ile ilgili bulgular Tablo 13’te sunulmuştur:

Tablo 13: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Söz Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Çekişmeli geçecek bir karşılaşmaya başlarken sık kullanılan temennidir.	<i>iyi olan kazansın B₁</i> 24.09
Oldukça eski bir zamanda manasındaki sözdür.	<i>fi tarihinde B₂</i> 30.06
Bir iş yapmakta olanlara söylenen iyi dilek sözüdür.	<i>kolay gelsin B₃</i> 29.50
“Üzülmene gerek yok, senin başına bir şey gelmesin” manasındaki iyi dilek ve teselli sözüdür.	<i>canın sağ olsun B₇</i> 29.04
Dediğim doğru, emin ol, söylediklerime güven” manasındaki sözdür.	<i>Allah seni inandırır B₁₀</i> 26.40

Tablo 13 incelendiğinde söz kategorisi ile ilgili 5 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Programda bu şekilde ön plana çıkan sözcük gruplarının günlük iletişim dilinde karşılaşılabilecek nitelikte ifadeler olduğu görülmektedir.

3.14. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Eğitim Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan eğitim kategorisi ile ilgili bulgular Tablo 14’te sunulmuştur:

Tablo 14: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Eğitim Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Adını kahraman şehidimizden alan yükseköğretim kurumudur.	<i>Ömer Halisdemir B₆</i> 38.21
Okul yıllarımızda, öğretmenin yokluğunda sükûneti sağlamak gibi birçok konudan sorumlu olmuş kişidir.	<i>sınıf başkanı B₇</i> 41.57
Öğrencilerin, notu kıt olan öğretmenler için kullandığı şaka yollu sözdür.	<i>sıfırcı B₈</i> 23.22
Çocuklara yön kavramı öğretirken kullanılan çağrışım ifadesidir	sağım <i>sarımsak</i> solum <i>soğan B₁₀</i> 30.07

Tablo 14 incelendiğinde eğitim kategorisi ile ilgili 4 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Eğitim kurumlarının adının, öğretmen ve öğrenci rollerinin soru hâline getirildiği görülmektedir.

3.15. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Edebiyat Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan edebiyat kategorisi ile ilgili bulgular Tablo 15’te sunulmuştur:

Tablo 15: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan Edebiyat Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Divan edebiyatında kasidenin veya gazelin ilk beytidir.	<i>matla B₁</i> 46.25
“Bir yanıım tuz, bir yanıım şeker, tuzdan yanayım” dizeleriyle başlayan “Tuz” şiirinin şairidir.	<i>Bedri Rahmi Eyüboğlu B₁</i> 52. 58
Bir edebiyat klasığı olan eserde Don Kişot’un savaştığı mekanizmadır.	<i>Yel Değirmeni B₂</i> 46.17
Yazarı Tuna Kiremitçi olan bir romandır.	Git Kendini <i>Çok Sevdirmeden B₄</i> 54.07
Gülten Dayıoğlu’nun gözü yükseklerde olan bir genç kızın hikâyesini anlattığı romanıdır.	<i>Yeşil Kiraz B₄</i> 16.47
Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Atatürk’ü ve Kurtuluş Savaşı’nın bir bölümünü anlatan şiirlerden oluşan eseridir.	<i>Üç Şehitler Destanı B₄</i> 31.48
<i>Dîvânü Lugâti’t-Türk</i> adlı eseriyle bilinen tarihi değerimizdir.	<i>Kaşgarlı Mahmut B₇</i> 38.52
Sabahattin Ali’nin roman türünde ilk eseri olan ve 1937 yılında basılan kitabıdır.	<i>Kuyucaklı Yusuf B₅</i> 41.46
Dünya Klasiklerinden <i>Diriliş</i> adlı romanın yazarıdır.	<i>Lev Tolstoy B₈</i> 26.55
“Simurg” olarak da adlandırılan masallarda adı geçen kuştur.	<i>Zümrüdüanka B₈</i> 46.44
Yahya Kemal Beyatlı’ya ait olduğu bilinen bir sözdür.	Türkler destan yapmaktan destan <i>yazmaya fırsat</i> bulamamışlardır. <i>B₈</i> 56.31
Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ilk kez 1955’te yayımlanan ve adını bir hikâyesinden alan kitabıdır.	<i>Yaz Yağmuru B₈</i> 59.12
La Fontaine’in ünlü masalında öküzü özenirken kabarak patladığı anlatılan canlıdır.	<i>Kurbağa B₉</i> 17.40
Sinemaya da uyarlanan dünyaca ünlü <i>Açlık Oyunları</i> serisinin ikinci kitabıdır.	<i>Ateşi Yakalamak B₉</i> 42.18
Ünlü kahraman Peter Pan’ın mücadele ettiği korsandır.	<i>Kaptan Kanca B₁₀</i> 41.10

Tablo 15 incelendiğinde edebiyat kategorisi ile ilgili 15 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Yazar / şair ve eser adlarının bu kategoride yer alan sorularda ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

3.16. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan *Benzetme* Kategorisine Yönelik Bulgular

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan benzetme kategorisi ile ilgili bulgular Tablo 16’da sunulmuştur:

Tablo 16: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan *Benzetme* Kategorisine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Gösterişli görünmek amacıyla aşırı süslenmiş kimse için yapılan benzetmedir.	<i>bayram koçu gibi</i> B ₂ 42.02
Yerinde durmaz, ele avuca sığmaz, çok hareketli anlamındaki benzetmedir.	<i>cıva gibi</i> B ₃ 16.53
Çok sağlam, dayanıklı, sert anlamlarındaki benzetmedir.	<i>beton</i> gibi B ₄ 04.30
Bir konuya çok hâkim olmayı ifade eden benzetmedir.	<i>adı gibi</i> bilmek B ₉ 22.07
Halk arasında, bir kez öğrenildiğinde bir daha unutulmayan şeyler için kullanılan benzetme.	<i>bisiklete binmek gibi</i> B ₁₀ 32.15

Tablo 16 incelendiğinde benzetme kategorisi ile ilgili 5 sorunun programda yer aldığı görülmektedir. Ön plana çıkarılan benzetmelerin bireyin iletişim dilinde ihtiyaç duyabileceği kalıplaşmış benzetme yapıları olduğu görülmektedir.

3.17. “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan *Tekerleme, Kişi İsimleri ve Anlamları, Fıkra ve Kitap Sözleri* Kategorilerine Yönelik Bulgular²

“Ben Bilirim” yarışma programında yer alan *tekerleme, kişi isimleri ve anlamları, fıkra ve kitap sözleri* kategorilerine yönelik bulgular Tablo 17’de sunulmuştur:

Tablo 17: “Ben Bilirim” Yarışma Programında Yer Alan *Tekerleme, Kişi İsimleri ve Anlamları, Fıkra ve Kitap Sözleri* Kategorilerine Yönelik Bulgular

Öncül	Cevap
Çocuk oyunlarında takımı oluşturmak için adımlarken söylenen tekerlemedir.	aldım verdim <i>ben seni yendim.</i> B ₆ 35.16
İnce ruhlu güzel anlamındaki bir isimdir.	<i>Tülay</i> B ₃ 21.18
Yakışıklı, genç delikanlı gibi anlamlara gelen isimdir.	<i>civan</i> B ₄ 10.38

² Tablo 17’de yer alan “tekerleme, kişi isimleri ve anlamları, fıkra ve kitap sözleri” kategorilerine çalışmada yalnızca sınırlı sayıda örnekte rastlanıldığı için bu kategoriler, analizde birleştirilip ortak başlık altında değerlendirilmiştir.

Ülkemizde fıkra kültürünün önemli figürlerinden olan Karadenizli iki erkek karakterdir.

Temel ile Dursun B₁ 34,24

Genellikle çiftlerin kullandığı sevgi, hoş koku ve güzellik timsali bir hitap sözüdür.

çiçeğim B₂ 22,15

Tablo 17 incelediğinde tekerlemelerle ilgili 1; kişi isimleri ve anlamları ile ilgili 2; fıkra ile ilgili 1 ve kitap sözleri ile ilgili 1 sorunun programa yer aldığı görülmektedir. Özellikle fıkralar ve tekerlemeler ile ilgili soruların yer alması programın izleyici kitlesinde çocukların da yer aldığının da düşünülerek hareket edildiğinin göstergesidir.

3.18. Yarışma Programı Kategorilerinin Genel Dağılımı

Tablo 18: Yarışma Programı Kategorilerinin Genel Dağılımı

Tür	f	%
anlam bilgisi	56	%27.05
genel kültür	38	%18.36
deyimler	28	%13.53
edebiyat	15	%7.25
atasözleri	14	%6,76
mecaz	11	%5.31
tabir	9	%4.35
söz	5	%2.42
benzetme	5	%2.42
eğitim	4	%1,93
kısaltmalar	4	%1,93
eş anlamlı sözcükler	3	%1.45
dil bilgisi	3	%1.45
doğru yazım	3	%1.45
argo	3	%1.45
noktalama işaretleri	2	%0,97
tekerleme	1	%0.48
kişi isimleri ve anlamları	1	%0.48
fıkra	1	%0.48
kitap sözleri	1	%0.48

“Ben Bilirim” yarışma programına ait bulgular 20 kategoriye ayrılmış ve her kategori yukarıda sınıflandırılarak çalışma sonucu elde edilmiştir. Genel dağılıma bakıldığında dilin anlam boyutunu ve bireylerin kelime dağarcığını geliştiren “anlam bilgisi” ve “genel kültür”, 10 bölüm arasında en çok rastlanılan kategoriler olarak karşımıza çıkmaktadır. İki kategoriden sonra üçüncü olarak görülen deyimler, dilin söz varlığının zenginliğine işaret eden ifade kalıplarıdır.

Genel olarak anlam bilgisi, genel kültür, deyimler kategorileri dilde sıkça kullanıldığı gibi yarışma programında da öne çıkmaktadır. Tekerleme, kişi isimleri ve kitap sözleri gibi kategoriler daha az görülmelerine rağmen her biri birer tamamlayıcıdır. Sıklıkla kullanılan kategoriler dilin pratik yönünü şekillendirirken, daha az görülen kategoriler dilin estetik ve yaratıcı yönünü destekler.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Araştırmada yarışma programları söz varlığı unsurlarından hangilerinin bulunduğu ve ne kadar zengin olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda “Ben Bilirim” televizyon yarışma programının 5. sezonuna ait 10 bölüm üzerinden kapsamlı inceleme yapılmış, söz varlığı unsurları ilgili kategorilerde tablolastırılmıştır. Tablolar incelendiğinde televizyon yarışma programının söz varlığı unsurları bakımından zengin olduğu sonucuna varılmıştır.

Yarışma programında, anlam bilgisi, atasözleri, dil bilgisi, genel kültür, deyim, edebiyat, gibi alanların eğlenceli olmasının yanında eğitici ve aktarıcı olduğu da görülmektedir. Kitle iletişim aracında dilin aktarıcılarından bahsedildiğinde akla ilk olarak, muhabirler, spikerler ve sunucular gelmektedir. Kitle iletişim araçları ile ilgili meslek gruplarından dili özenli ve doğru kullanmaları beklenir; çünkü bu kişiler kamuoyunda dili doğru kullanmaları gereken kişiler olarak görülürler ve bu durum pek çok ülke için böyle görülmektedir (Tombul, 2019. s. 485). Özellikle sunucu Alper Ateş’in titiz ve bilinçli yaklaşımı televizyon yarışma programına yansımaktadır. Dili özenli kullanımı ve yarışmacılara, izleyicilere açılan sorunun hangi kategoride olduğunu her seferinde iletmesi programın ve Alper Ateş’in toplumu bilinçlendirme gayesi taşıdığını da göstermektedir. Bunun yanında anlam bilgisi, dil bilgisi izleyicilere dil bilincini aşılarken; deyim atasözleri kategorileri Türkçenin kültürel zenginliğini izleyiciye aktarmaktadır.

Ancak literatür taramasında özetlenen tez çalışmalarından da yola çıkarak dile yönelik yanlış kullanımlara dikkat edilmelidir. Özellikle ithal yarışma programlarının uyarlama çalışmalarında dil yapıları ve kültürel değerlere özen gösterilmelidir. Kitle iletişim araçlarının dili yanlış ve bilinçsizce kullanımı, dilin doğru kullanımının ve sağlıklı bir şekilde aktarımının yapılmasını sekteye uğratabilir.

Çalışma, televizyon programlarının Türkçe ve özellikle söz varlığı üzerindeki etkilerini anlayabilmek için önemli bulgular sunmaktadır. Televizyon, geniş bir kitleye ulaşabilen güçlü bir iletişim aracı olarak, dil eğitimi ve kültürel değerlerin aktarımında etkin bir rol oynayabilir. Ancak bu süreçte kullanılan dilin doğruluğu ve özenle seçilmesi, programların toplumsal ve kültürel etkilerinin olumlu olabilmesi için hayati önemdedir.

Araştırma, dil ve kültür arasındaki dinamik ilişkinin medya aracılığıyla nasıl şekillendiğine dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Televizyon programlarının, söz varlığını destekleyen ve kültürel değerleri koruyan bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, medya içeriklerinin hazırlanmasında daha dikkatli ve sorumlu bir yaklaşım benimsenmesi, dilin korunması ve geliştirilmesi açısından önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Öneriler

Millî Eğitim Bakanlığı veya TRT gibi kamu kuruluşları ile eğitsel içerikli yarışma programları desteklenmeli / oluşturulabilir. Dilsel ve kültürel öğeleri kapsayan kelime yarışma formatları düzenlenebilir.

Yarışma programında geçen kelimelerden tematik bir sözlük oluşturulabilir ve bu sözlükler öğretmen veya öğrenciler tarafından sınıf içi etkinliklerde kullanılabilir.

Yarışma programında kullanılan dil uzmanlar tarafından sürekli denetlenmeli ve güncelleştirilmelidir. Yayıncılar bu konuda teşvik edilmelidir.

Benzer araştırmalar, televizyon yarışma programları üzerinden yürütülerek yarışma programlarının söz varlığına etkisi geniş bir biçimde araştırılabilir.

Söz varlığı araştırmaları yalnızca yazılı materyallerle sınırlı kalmayıp, (podcastler, sosyal medya içerikleri, müzik, film, dizi) gibi platformlarda da geniş bir biçimde analiz edilebilir. Özellikle popüler kültüre ait unsurların genç bireylerin söz varlığı üzerindeki etkisi incelenebilir.

Kısaltmalar

B. “Ben Bilirim” yarışma programının belirli bölümlerini temsil eden kod

CİMER Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

TDK Türk Dil Kurumu

TİKA Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TOBB Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TRT Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

TV Televizyon

YSK Yüksek Seçim Kurulu

YÖK Yükseköğretim Kurulu

Kaynaklar

- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm Von Humboldt'a dil-kültür bağlantısı*. İnkılap.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim*. Engin.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözvarlığı* (1. baskı). Bilgi.
- Akşehirlioğlu, M. (2023). Televizyon dizilerinde yabancı kelime ve dil bilgisi öğelerinin kullanımı. *Dil Araştırmaları*, 17(32), 239-256.
- Alkayış, M. F. (2023). Bilgi yarışmalarının belirleyici unsurlarından biri olarak bitki adları: "Ben Bilirim" örneği. *MTÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3(1), 284-289.
- Alyılmaz, C. (1996). Köktürk yazıtları ve Köktürk yazıtlarında atlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (4), 155-163.
- Alyılmaz, C. (1997). Teknoloji ve dil. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (8), 33-36.
- Alyılmaz, C. (2016). "Gobu"stan'ın gizemi (Kıpçaklara giden yol). Bitlis Eren Üniversitesi.
- Alyılmaz, C. (2022) Eski Türkler yabancı dil biliyorlar mıydı? *Bezgek Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(1), 1-31.
- Alyılmaz, C. (2003). Türk Tengri dini edebî çevresi (Orhun Türkçesi dönemi). *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, 4, 1-24.
- Arslan, K., & Bay, Y. (2023). İlkokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education*, 8(1), 14-27.
- Atasaral, G. D. (2019). *Televizyon ekranlarından mobil uygulamalara yarışma programları: "Hadi" bilgi yarışması üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Doğuş Üniversitesi.
- Ateş, K. (2010). *Öğretmediğimiz Türkçe* (5. baskı, s. 23). İmge.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (27), 137-159.
- Bayramoğlu, Ö. F. (2019). *Küreselleşme ve Türk televizyonlarına uyarlanan yarışma programları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Ben Bilirim. 360 TV. <https://www.tv360.com.tr/yasam/ben-bilirim--717>
- Cemiloğlu-Altunay, M. (2009). *Televizyon program türlerinde melezleşmenin yarışma programları bağlamında incelenmesi: Var mısın yok musun?* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Ceviz, G. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireyler için bir dil öğretim materyali olarak masal ve bir metin uyarlama çalışması: Anadolu masalları*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Çalgüner-Kılınç, E. (2023). Bir medya gösterisi olarak bilgi yarışmaları: "Kim Milyoner Olmak İster" programı örneği. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 8(2), 10-31.

- Çoban, İ. (2018). *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçedeki alıntı sözcükleri kullanma düzeylerinin incelenmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Çoban, İ. ve Polatcan, F. (2020). Eş anlamlı kelime öğretimi açısından Fakir Baykurt’un Eşekli Kütüphaneci romanı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö7), 224-236.
- Çoban, İ., ve Polatcan, F. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki bulmaca etkinliklerinin eş anlamlı kelime öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(3), 1151-1166.
- Eliot, T. S. (1980). *Edebiyat üzerine düşünceler* (S. E. Siyavuşgil, çev.). Kültür Bakanlığı.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), 50-57.
- Gökalt, Z. (2019). *Türkçülüğün esasları*. Anadolu Üniversitesi.
- Gökdayı, H. (2019). Türkiye Türkçesinde kalıp sözler, bu sözleri içeren biz sözlük ihtiyacı ve hazırlama yöntemi. *Türük Dergisi*, (19), 18-35
- Gülsensoy, T. (1989). *Orhun’dan Anadolu’ya Türk damgaları: damgalar, imler, enler*. Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Gürer, M. (2009). Televizyonun dili üzerine bir çözümleme: Var Mısın Yok Musun? *Erciyes İletişim Dergisi*, 1(1), 116-134.
- İzmir, B. (2023). Dışarıdan eve taşınan eğlence kültürü: 1970’lerde Türkiye’de televizyonun sosyo-kültürel yaşamdaki yeri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (Özel Sayı 1 (Cumhuriyetin 100. Yılına), 1451-1474.
- Kaplan, M. (1982). *Kültür ve dil*. Dergâh.
- Kasım, S. (2023). *Kullanımlar ve doyumlar kuramı bağlamında Türkiye’de yayınlanan yarışma programları üzerine bir inceleme: Masterchef Türkiye ve Doya Doya Moda adlı yarışma programları örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Kılıç, S. (2014). *Kitle iletişim araçlarının gelişimi ve sosyal medyanın siyasal iletişimi etkileme rolü*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2005). *Türk dili üzerine araştırmalar IV. Cilt*. Türk Dil Kurumu.
- Köseoğlu, M. (2012). *TV yarışma programlarında bireyin araçsallaşması: Var mısın yok musun örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Küzeci, D. (2018). İlişkiler bağlamında dil, yazın, kültür, toplum ve eğitim. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / The Journal of Social Sciences Institute*, (39), 109–124.
- Martinet, A. (1998). *İşlevsel genel dilbilim*. (B. Vardar, çev.). Multilingual.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, çev. ed.). Nobel.
- Mert, S. (2014). *Popüler yarışma programlarındaki melodramatik imgelem: O Ses Türkiye örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Mukhtarova, K. (2019). *Çocuk bilgi yarışma programlarında kültürel göstergelerin karşılaştırmalı analizi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Özel, S. (2000). *Dil kiri el kiri*. Bilgi.
- Özkan, M. (2009). *İnsan, iletişim ve dil*. Kilim.
- Sekmen, M. (2010). *Küreselleşme ve değerler bağlamında televizyon yarışma programlarının bir analizi (Biri Bizi Gözetliyor, Var mısın yok musun, Pop Star yarışmalarıyla sınırlandırılmış olarak)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (3. baskı). Anı.
- Şahin, E. Y., Gürlek, M. ve Kan, F. (2013). Öğretmen adaylarının Türk dilinin sorunları üzerine düşünceleri: Bir durum çalışması. *Turkish Studies*, 8(9), 2557-2569.
- Tombul, I. (2006). *Kültürel yozlaşmanın göstergesi olarak televizyonda dilin kullanımı: Televizyon sunucuları örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Tombul, I. (2019). Dil değişimi ve televizyon sunucularının dil kullanımı. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(1), 483-507.
- Tuna, O. N. (1994). Sümer-Türk dillerinin tarihi ilgisi ve Türk dilinin yaşı meselesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, 37(1989), 257-293
- Turşak, R. (2020). *Geleneksel medyadan yeni medyaya geçiş sürecinde değişen yarışma programları: "Hadi" uygulaması örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Uslu, G. (2019). *Sirk kültürü bağlamında Türkiye'deki ithal formatlı yarışma programlarının endüstriyel boyutu*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Uysal, T. ve Er, O. (2024). Investigation of vocabulary teaching at A1 level in teaching Turkish as a foreign language. *BUGU Journal of Language and Education*, 5(3), 234-253.
- Yaylagül, L. (2004). *Yarışma programları, medya ve kültür emperyalizmi "bir kültür emperyalizmi aracı olarak yarışma programları: kim 500 milyar ister örneği* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Seçkin.
- Yıldırım, M. (2018). *Yarışma programlarında ürün yerleştirme uygulamaları ve marka hatırlanırılığine etkisi: Survivor 2017 ünlüler gönüllüler analizi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Extended Abstract

This study investigates the role and usage of vocabulary elements in Turkish television quiz shows through an in-depth case analysis of the program *Ben Bilirim*, broadcast on TV 360. Language acquisition begins with basic listening skills developed within the family environment and progresses through more complex comprehension and expression skills acquired during school years. At the core of this process lies vocabulary, which serves as the primary interface through which individuals first interact with language. Beyond its linguistic dimension, vocabulary plays a central role in cultural transmission and cognitive development, reflecting and shaping the worldview, values, and social constructs of a society.

Vocabulary, as an essential component of language, encompasses more than merely the sum of words used in daily communication. It includes idioms, proverbs, metaphors, slang, and specialized terminology, all of which contribute to the richness of a language and offer insights into the historical and cultural identity of a speech community. As such, vocabulary functions not only as a linguistic tool but also as a cultural repository that connects individuals to the collective memory, traditions, and belief systems of their society.

In the contemporary age, mass communication tools-such as television, radio, newspapers, and digital media-play a decisive role in language dissemination and cultural awareness. Particularly since the Industrial Revolution, these media have evolved to serve purposes beyond information transmission, becoming platforms for education, entertainment, and the promotion of social values. The language used in mass media significantly influences how individuals process information, develop opinions, and engage with social norms. Therefore, the clarity, accuracy, and cultural sensitivity of language used in these platforms bear crucial importance, as improper or careless language use can lead to misinformation, manipulation, and even societal polarization.

In this context, television quiz shows emerge as effective tools that combine entertainment with education. This research adopts a qualitative case study design to examine the vocabulary elements present in the *Ben Bilirim* quiz show. The scope of the study is limited to ten consecutive episodes from the fifth season, aired between June 17 and June 28, 2024. Through document analysis and content analysis methods, the study categorizes and evaluates vocabulary items featured in the program across various linguistic and semantic domains.

The data reveal that the show contains a wide array of vocabulary elements categorized under semantics, grammar, spelling, punctuation, idioms, proverbs, metaphors, slang expressions, and general cultural knowledge. These elements not only enrich the linguistic repertoire of the viewers but also serve as vehicles for cultural and educational transmission. The program host, Alper Ateş, is observed to use the Turkish language accurately and attentively, consistently announcing the categories of the questions and thereby raising linguistic awareness among both contestants and viewers.

Furthermore, the inclusion of idiomatic expressions and culturally embedded vocabulary items highlights the program’s potential in preserving and disseminating cultural values. The educational role of the show is underscored by the way it facilitates informal learning through engaging content and accessible presentation. While the program generally reflects a careful and effective use of language, some instances of misuse or omission in certain categories are noted and discussed, offering room for further improvement.

The findings suggest that television quiz shows can play a significant role in supporting vocabulary development and linguistic consciousness within society. As powerful instruments of mass communication, such programs possess the potential to influence language learning, raise awareness about language norms, and contribute to the preservation of cultural heritage. Based on these results, it is recommended that public institutions such as the Ministry of National Education and TRT support the production of educationally-oriented quiz shows. Moreover, thematic dictionaries derived from the vocabulary items featured in such programs could be developed for use in classroom activities by teachers and students. Future research may expand on this study by exploring other television programs to further investigate the relationship between media language and vocabulary development on a larger scale.

